

Lapsen subjektiivisen hyvinvoinnin mittaristo

Hanna Takkinen
Viika Tiainen

2019 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Lapsen subjektiivisen hyvinvoinnin mittaristo

Hanna Takkinen
Viika Tiainen
Sosiaalialan käytäntöjen asiakaslähtöinen kehittäminen
Opinnäytetyö
Toukokuu 2019

Hanna Takkinen
Viika Tiainen

Hanna Takkinen

Lapsen subjektiivisen hyvinvoinnin mittaristo

2019

Sivumäärä 67

Alle kouluikäisten lasten subjektiivisen hyvinvoinnin mittaamiseen ei Suomessa vielä ole olemassa menetelmää tai mittaristoa. Tämän kehittämistyön tavoitteena oli kehittää alle kouluikäisten asiantuntijoiden käyttöön lapsen subjektiivisen hyvinvoinnin mittaristo. Kehittäminen tehtiin yhdessä lasten parissa työskentelevien asiantuntijoiden kanssa. Opinnäytetyö on tehty kasvatustieteen näkökulmasta. Varhaiskasvatus ja neuvola voivat toivottavasti hyödyntää tässä opinnäytetyössä kehitettyä mittaristoa.

Opinnäytetyö on osa Lape-hanketta. Kehittämistyön teoreettinen viitekehys pohjautuu Al-lardtin hyvinvoinnin ulottuvuuksiin, jota Minkkinen on käyttänyt lapsen hyvinvointimallin perustana. Laadullisen kehittämistyön aineisto kerättiin lasten parissa työskenteleville asiantuntijoille järjestetyn työpajan sekä haastattelujen avulla. Työpajassa hyödynnettiin toisen opinnäytetyön aineiston pohjalta rakennettuja persoonia ja kehitettiin subjektiivisen hyvinvoinnin mittaristoa.

Kehittämistyön tulokseksi saatiin yhdessä asiantuntijoiden kanssa kehitetty lapsen subjektiivisen hyvinvoinnin mittaristo. Mittaristo on jaettu fyysisen, psyykkisen, sosiaalisen sekä materiaalsen hyvinvoinnin osa-alueisiin, jolloin mittaristo mahdollistaa vain tietyn osa alueen mittaamista. Mittaristo koetaan hyödylliseksi ja tärkeäksi työkaluksi lapsen hyvinvoinnin edistämiseksi ja hyvinvointia heikentävissä asioissa interventioiden tekemisessä.

Mittariston kehittämiselle on tarvetta vielä tämän opinnäytetyön kirjoittamisen jälkeen. Mittaristo on valmis, mutta sitä pitää vielä muokata käytettävämpään muotoon, kuten digitaaliseen peliin. Digitaalisen pelin rakentaminen vaatii oman työpajan pelinkehittäjille. Pelin toteuttaminen edellyttää rahoitusta sekä organisaation, joka on kiinnostunut kehittämään mittariston digitaalisen pelin muotoon.

Asiasanat: Hyvinvointi, subjektiivinen hyvinvointi, kysely, hyvinvoinnin mittaaminen, digitaalinen peli.

Master's thesis
Hanna Takkinen

Instrument for measuring the subjective well-being of a child

2019

Pages

67

There is no method or instrumentation for measuring the subjective well-being of children under school age in Finland. The aim of this development study was to develop a survey tool for the subjective well-being of the children. The development of this survey tool was implemented with experts working with children under school age. The thesis was implemented from the perspective of educational theory. Hopefully the instrument can be used in kindergartens and child welfare clinics.

This thesis is part of the development project Programme to address reform in child and family services. The theoretical framework for the development work is based on Allardt's well-being dimensions and on Minkkinen's child welfare model. The material for the qualitative development work was collected through a workshop, which experts working with children took part in and from interviews. The workshop utilized the material from other theses, which had built personas, and in the workshop, a measure of subjective well-being was developed.

The final result of this thesis development work was the indicator for children which was developed with the help of the experts working with children. The instrument is divided into the areas of physical, mental, social and material well-being. The instrument is seen as a useful and important tool in supporting child well-being and in welfare-impairing interventions.

There is a need for developing a measuring instrument even after writing this thesis. The instrument is now ready, but it should still be developed into more usable form such as a digital game. Building a digital game would require a workshop for game developers and the implementation of the game would require funding as well as an organization that would be interested in developing the instrument into a game.

Keywords: Well-being, subjective well-being, questionnaire, measuring well-being, digital game.

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Kehittämysympäristönä Lape-hanke	7
3	Hyvinvoinnin määritelmiä	10
4	Hyvinvoinnin mittaaminen alle kouluikäisillä lapsilla	14
4.1	Hyvinvointiin vaikuttavat tekijät	14
4.2	Hyvinvoinnin indikaattorit ja mittaaminen	17
5	Kehittämistutkimuksen lähtökohdat	19
5.1	Mitä on kehittämistutkimus?	21
5.2	Kehittämistutkimuksen tavoitteet	22
5.3	Kehittämistutkimuksen menetelmät	23
6	Kehittämisprosessi	26
6.1	Työpaja	27
6.2	Haastattelut	34
6.2.1	Lasten hyvinvointitieto asiantuntijoiden työssä	34
6.2.2	Psyykinen hyvinvointi	36
6.2.3	Sosiaalinen hyvinvointi	38
6.2.4	Materiaalinen hyvinvointi	42
6.2.5	Fyysinen hyvinvointi	44
6.2.6	Asiantuntijat mittariston kehittäjinä	47
7	Kehittämisprosessista syntynyt mittaristo	49
8	Pohdintaa	53
8.1	Kehittämisprosessin tarkastelua	55
8.2	Eettisyys ja luotettavuus kehittämisprosessissa	55
8.3	Kehittämistuotoksen arviointia	56
	Lähteet	59
	Kuvat	63
	Taulukot	64
	Liitteet	65

1 Johdanto

Vuosituhanen vaihteesta alkaen lasten hyvinvointi on herättänyt kiinnostusta kansainvälisesti (Andrews & Ben-Arieh 1999, 105-113; Fattore, Mason & Watson 2005). Ben-Arieh & Andrews (1999, 112-113) totesivat, että lasten hyvinvoinnin tutkimukseen tarvitaan lisää uusia mittareita ja prosesseja, joiden tavoitteena on parantaa lasten hyvinvointia pärjäämisestä yhteiskunnalliseen ja sosiaaliseen vaikuttamiseen. Olemassa olevat lasten hyvinvointia tutkivat mittarit tutkivat objektiivista hyvinvointia, jolloin keskitytään erityisesti lapsen tarpeisiin ja oikeuksiin unohtaen lapsen oma ääni ja hänen itse kertomat tarpeet omalle hyvinvoinnille (Marjanen, Ornellas, Mäntynen 2016).

Fattore, Mason ja Watson (2005) ovat korostaneet lapsen osallistumista tutkimukseen aktiivisena toimijana tiedon tuottajina. Erityisesti lasten positiivista hyvinvointia tukemaan tarvitaan lapsinäkökulmaista tietoa siitä, mitkä ovat lasten mielestä heitä tukevia asioita ja tekijöitä. Kysymykset esitetään vielä usein aikuisille, eikä lapsille. Kun ymmärretään, mitä lapset ajattelevat hyvinvoinnistaan ja mikä sitä tukee, voidaan kehittää työkaluja, joilla mitataan pienten lasten hyvinvoinnin kokemuksia. Tällaisen työkalun avulla voimme ymmärtää lasten hyvinvointia varhaislapsuudessa ja lisätä lasten hyvinvoinnin määrittelyn yhteistä ymmärrystä koko yhteiskunnassa. (Mashford-Scott, Church & Tayler 2012, 233-242.) Pieniltä lapsilta kerättyä systemaattista subjektiivista hyvinvointitietoa ei vielä ole. Lapsilta ja nuorilta kerätään kokemusperäistä hyvinvointitietoa kouluterveyskyselyjen muodossa. Nuorimmat vastaajat ovat perusopetuksen 4. luokan oppilaat, eli 10-vuotiaat lapset. Kouluikäisistä lapsista 4., 5., 8. ja 9. luokkien oppilaat ja heidän huoltajansa pääsevät vastaamaan kouluterveyskyselyyn, jossa kerätään tietoa oppilaiden hyvinvoinnin lisäksi myös heidän osallisuudesta, vapaa-ajasta, elintavoista, terveydestä ja toimintakyvystä, koulunkäynnistä ja opiskelusta, perheestä ja elinoloista, kasvuympäristön turvallisuudesta, palveluista sekä avunsaannista (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos b). Nuoremmille lapsille vastaavia kyselyitä tai mittaristoa ei Suomessa vielä ole.

Opinnäytetyöllä oli kaksi tavoitetta. Ensimmäinen tavoite oli kehittää lasten parissa työskenteleville asiantuntijoille digitaalinen mittaristo lapsen subjektiivisen hyvinvoinnin mittaamiseen. Toisen tavoitteena oli mittariston avulla edistää lapsen osallisuutta hyvinvoinnin mittaamisessa tuomalla lapsen kokemus omasta hyvinvoinnistaan kuuluvaksi ja näkyväksi. Kehittäminen tehtiin yhdessä lasten parissa työskentelevien asiantuntijoiden kanssa. Tulevaisuudessa lapsen subjektiivista hyvinvointia voidaan mitata esimerkiksi pelillisessä muodossa.

Opinnäytetyötä rajattiin lopulta niin, että pelillistäminen rajattiin työn ulkopuolelle. Lopulta päädyttiin siihen, että fokus on löytää indikaattorit, jotka mittaavat lapsen subjektiivista hyvinvointia. Opinnäytetyön pohdinta osiossa palataan vielä digitaaliseen peliin.

Hyvinvointia tarkastellaan tässä tutkimuksessa kasvatustieteen näkökulmasta ja positiivisesta lähtökohdasta. Fokus on siinä, miten mitata sitä, mikä tuottaa lapselle hyvinvointia, ei pahoinvointia tai sen vähentämistä tai poistamista. Mittaristossa on myös pahoinvointia selvittäviä kysymyksiä, jolloin lapselle annetaan mahdollisuus tuoda myös paha olo ilmi. Suurin osa kysymyksistä on kuitenkin lapsen vahvuuksia ja hyvinvointia lisäävien tekijöiden esiin tuovia kysymyksiä. Aineisto on kerätty lasten parissa työskenteleviltä asiantuntijoilta. Mittaristo tulee asiantuntijoiden työkaluksi ja kehittämistyön keskiössä on koko ajan lapsen kokemus. Lasten positiivista hyvinvointia tukemaan tarvitaan lapsen näkökulma siitä, mikä hänen hyvinvointiaan tukee. Poikolainen (2014, 4) huomauttaa, että lasten hyvinvointiin liittyvät kysymykset esitetään vieläkin aikuisille, eikä lapsille, vaikka asiaa on pohdittu jo parikymmentä vuotta.

Opinnäytetyössä esitellään Lape-hanketta kehittämisympäristönä ja kuvataan kehittämisprosessia. Lopussa esitetään kehittämisprosessin lopputuotoksena syntynyt mittaristo. Viimeisessä luvussa pohditaan mittariston pelillistämistä sekä opinnäytetyön käytännön merkitystä ja mahdollisuuksia.

2 Kehittämisympäristönä Lape-hanke

Lape, eli lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma, joka on Suomen hallituksen kärkihanke, pyrkii uudistamaan toimintakulttuuria ja luomaan lapsiperheille kustannustehokkaampia, vaikuttavampia ja lapsilähtöisempiä perhepalveluita. Tavoitteena muutoksessa on siirtää painopistettä ennaltaehkäisevään työhön ja varhaiseen tukeen sekä vahvistaa peruspalveluita, jotka tukevat lapsen hyvinvointia. Keskiössä nähdään vanhemmuuden tukeminen ja lapsen etu. Tavoitteena on tarjota tukea oikeaan aikaan lapsen omassa lähiympäristössä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019.) Pääkaupunkiseudun lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma sisältää seuraavat kolme kehittämiskokonaisuutta:

1. Perhekeskustoimintamalli
2. Varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos lapsen ja nuoren hyvinvoinnin tukena
3. Erityis- ja vaativamman tason palveluiden kehittäminen

Laurea ammattikorkeakoulu on yksi hankkeen osatoteuttajista varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos lapsen ja nuoren hyvinvoinnin tukena kehittämiskokonaisuutta. Tämän osa-alueen tavoite hankkeessa on vahvistaa varhaiskasvatuksen, koulun ja oppilaitosten roolia lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemisessa. Toisena tavoitteena on monialainen yhteistyö eri tahojen välillä sekä palveluiden lapsilähtöisyys. (Socca, 2017.) Tässä osa-alueessa Laurean rooli on tutkia ja kehittää lasten ja koululaisten subjektiivista hyvinvointia koskevaa tietoa, jonka

pohjalta voidaan kehittää digitaalinen mittari lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointityön tueksi. Tämä opinnäytetyö on tehty tähän hankkeeseen.

Laurea ammattikorkeakoulussa perustettiin syksyllä 2017 Lape-tutkimusryhmä, joka koostui useammasta opiskelijasta, jotka tekivät opinnäytetöitä Lape-hankkeeseen. Opinnäytetyöt etenivät vaiheittain ja tutkimusaineistot olivat kaikkien opiskelijoiden käytettävissä. Tutkimusryhmä kokoontui säännöllisesti hankkeen projektipäällikön toimesta, pääsääntöisesti muutamana viikon välein Skype-palaverin muodossa. Tutkimusryhmän ensimmäinen tehtävä oli suunnitella lapsille esitettävät haastattelukysymykset. Haastattelukysymyksiksi valikoituivat seuraavat kysymykset (Taulukko 1):

PSYKKINEN HYVINVOINTI
1. Mikä tekee sinut iloiseksi?
2. Missä olet hyvä?
3. Milloin sinulla on paha mieli?
4. Mikä sinua pelottaa? Apukysymys: Mikä siinä pelottaa?
SOSIAALINEN HYVINVOINTI
1. Kenen kanssa vietät aikaasi? Apukysymyksenä: Kotona, päiväkodissa/koulussa?
2. Mitä teette yhdessä?
3. Minkä nimisiä kavereita sinulla on? Apukysymys: Keitä he ovat?
4. Kuka kuuntelee sinua? Apukysymys: Keitä he ovat?
MATERIAALINEN HYVINVOINTI
1. Mikä on sinulle tärkeää?
2. Mitkä ovat sinun lempitavaroitasi?
3. Millainen koti sinulla on? Apukysymyksenä: Onko sinulla oma huone, keittiö, olohuone, makuuhuoneita?
FYYSINEN HYVINVOINTI
1. Milloin sinä menet nukkumaan?
2. Mitä tapahtuu ennen nukkumaan menoa? Apukysymys: syötkö iltapalaa, pesetkö ham- paat, luetaanko iltasatu?
3. Harrastatko jotain? Mitä haluaisit harrastaa?
4. Mikä on sinun lempiruokasi kotona?
Millainen on hyvä päivä?

Taulukko 1 Lapsille esitetyt haastattelukysymykset.

Ensimmäiset aineistot kerättiin lapsilta. Perusasteen opiskelijat Hannele Mattsson ja Satu Smolander keräsivät opinnäytetyöhönsä Lasten subjektiivinen hyvinvointi osana Lapsen paras - yhdessä enemmän - hanketta (LAPE) aineistoa piirrättämällä sekä haastatteleamalla lapsia ja saada selville mitkä asiat ovat lapsille tärkeitä heidän omien kokemustensa mukaan. Samaan

aikaan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opiskelijat Vesa Setälä ja Jonna Takala keräsivät aineistoaan haastatteleamalla lapsia. He selvittivät tutkimuksessaan, mitkä ovat lapselle hyvinvointia tuottavia tekijöitä, mitkä hyvinvointia vahingoittavia tekijöitä ja mitkä kysymykset ovat oleellisia selvitettäessä lapsen subjektiivista hyvinvointia. Näiden opinnäytetöiden lisäksi on vielä valmistumassa yksi ylemmän ammattikorkeakoulu tason opinnäytetyö, jossa aineistoa on kerätty haastatteleamalla niiden lasten vanhempia, joita haastateltiin Lape-hankkeen aiempiin opinnäytetöihin.

Ensimmäisten aineistojen analysoinnin jälkeen hyödynnettiin tutkimustuloksia ja aineistoa seuraavien opinnäytetöiden teossa. Tässä opinnäytetyössä on hyödynnetty lasten haastateluista kerättyä tutkimusaineistoa työpajan materiaalien luomisessa. Työpajasta kerätty aineisto analysoitiin ja sen pohjalta luotiin haastattelukysymykset lasten parissa työskenteleville asiantuntijoille.

Tämä opinnäytetyö kokoaa usean Lape-hankkeeseen tehdyn opinnäytetyön tuloksia ja luo lapsen subjektiiviselle hyvinvoinnille selkeät indikaattorit ja mittariston. Lopussa vielä esitetään ajatuksia mittaristosta digitaalisena pelinä, jota lapsi pelaa ja tuottaa samalla hyödyllistä tietoa itse kokemastaan hyvinvoinnista.

3 Hyvinvoinnin määritelmiä

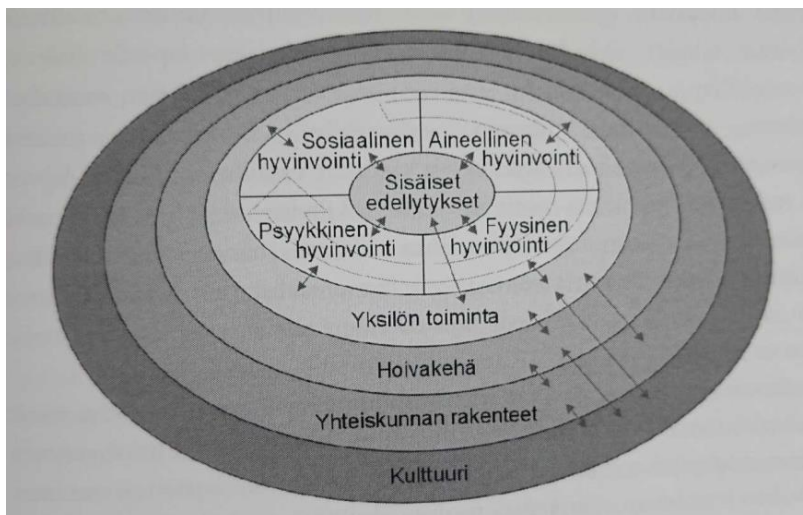
Allardt on todennut jo vuonna 1976 sen, että hyvinvointi kuuluu niihin käsitteisiin, joita on pyritty yhteiskuntatieteissä määrittelemään monin eri tavoin. Se, miksi määrittelemisen on niin haastavaa, johtuu siitä, että hyvinvoinnin ilmiö on niin laaja. Käsitettä voidaan tutkia monilla indikaattoreilla, monesta näkökulmasta ja monella eri tieteenalalla. Allardt (1976, 17, 21) määrittelee hyvinvoinnin tarvekäsitteen avulla, jossa hyvinvointi on tila, jossa ihmisellä on mahdollisuus saada keskeiset tarpeet tyydyttyiksi. Tarpeista puhuttaessa Allardt tarkoittaa perustarpeita, joiden tyydyttämättä jääminen tarkoittaa huonoja olosuhteita. Allardt on luokitellut nämä tarpeet kolmeen perusluokkaan, joita ovat: elintaso (Having), yhteisyyssuhteet (Loving) ja itsensä toteuttamisen muodot (Being). Elintaso liittyy niihin tarpeisiin, joiden tyydytys on määritelty aineellisten resurssien, kuten tulot, asunto, työllisyys jne, mukaan ja joiden avulla ihminen voi ohjailla omia ehtojaan. Ystävyysuhteet taas kertovat ihmisen tarpeesta merkityksellisiin ihmissuhteisiin sekä olla osallisena sosiaalisissa yhteisöissä ja verkostoissa. Itsensä toteuttamisella tarkoitetaan sitä, mitä ihminen itse haluaa tehdä tai mitä hän haluaa olla. Allardtin mukaan itsensä toteuttaminen on todella tärkeää hyvinvoinnin kannalta. (Allardt 1976, 32-47.)

Opinnäytetyössä käytetään Allardtin hyvinvoinnin kolmea ulottuvuutta; elintaso, ystävyysuhteet ja itsensä toteuttamisen muodot teoreettisena viitekehyksenä, johon työmme nojaa.

Näiden kolmen ulottuvuuden rinnalla tarkastelemme Jaana Minkkisen lapsen hyvinvointimal-
lia. Minkkinen (2015, 20-21) näkee hyvinvointi käsitteen sateenvarjo käsitteenä, koska käsit-
teellä hyvinvointi ei viitata vain yhteen ilmiöön, vaan ennemminkin ilmiöjoukkoon. Tämän sa-
teenvarjo käsitteen sisältö ja käyttö vaihtelevat tutkimuksesta riippuen. Hyvinvointi käsitettä
käytetään tutkimuksissa määrittelemättä tarkemmin, mitä sillä kyseisessä yhteydessä tarkal-
leen tarkoitetaan. Lisäksi suuri osa tutkimuksista analysoi Minkkisen mukaan hyvinvointia var-
sin kapeasti, huomioimatta ilmiön moniulotteisuutta. Minkkisen mukaan tutkimuskentän haja-
naisuus, hyvinvoinnin useat alakäsitteet ja hyvinvointi yläkäsitteen epämääräinen käyttö hä-
märtävät käsitystä siitä, mitä hyvinvoinnilla tarkoitetaan. Hyvinvoinnin määrittäminen ei ole
yksinkertaista, eikä tutkijat tunnu olevan yksimielisiä siitä, mitä hyvinvoinnin pitäisi sisältää.
Voidaan siis todeta, että hyvinvointi on moniulotteinen ilmiö.

Minkkinen (2015, 23) nostaa esille myös sen, että hyvinvoinnin määritelmässä lasten ja aikuis-
ten välinen ero on se, että lapsi ei ole yhteiskunnassa täysivaltainen jäsen, jolla on täysi pää-
täntävalta asioihinsa. Toisena eroavaisuutena on se, että lapsi vielä kasvaa ja kehittyy, jolloin
hän tarvitsee emotionaalista ja fyysistä tukea siihen asti, kun kasvaa aikuiseksi. Opinnäyte-
työn teorian lähtökohtana on Allardtin (1976) hyvinvoinnin ulottuvuudet, joita Minkkinen
(2015) on soveltanut lapsen hyvinvointimalliin. Tämän vuoksi Minkkisen (2015) hyvinvointimal-
lia on hyödynnetty mittariston suunnittelussa.

Minkkinen (2015, 17) esittelee viisi erilaista lähestymistapaa lapsen hyvinvointiin, jotka ku-
vaavat sitä, millaisena aikuiset havaitsevat lapsen ja hänen hyvinvointinsa. Nämä lähestymis-
tavat ovat: kehitysnäkökulma, uusi lapsuuden sosiologia, Lapsen oikeuksien julistus, sosiaali-
työn näkökulma sekä hyvinvointi-indikaattoreiden kehitys. Näistä useimmiten lapsen hyvin-
vointia on tarkasteltu kehityksen näkökulmasta (Pollard & Lee 2003, 59). Hyvinvointitutkimuk-
sissa taustateorioina on Minkkisen (2015, 17) mukaan käytetty esimerkiksi bio-ekologista kehi-
tysteoriaa (Bronfenbrenner 1979; Bronfenbrenner & Morris 1998) jonka mukaan eritasoiset so-
siaaliset ympäristöt vaikuttavat inhimilliseen kehitykseen, Eriksonin (1962, 1980) psykososiaa-
lista kehitysteoriaa, joka kuvaa yksilön emotionaalisten tarpeiden ja sosiaalisen ympäristön
välistä suhdetta ja ihmisen kehitys nähdään siinä kehitystehtävien kautta portaittain etene-
viksi prosesseiksi, sekä Bowlbyn (1969) kiintymyssuhdeteoriaa, jossa lapsen perusturvallisuus-
den tunteen muodostumiseen yhdistyy aikaisin saatu hellyys ja hoiva. Tämä liittyy vahvasti
subjektiiviseen hyvinvointiin. (Minkkinen 2015, 17.)

Kuva 1 Lapsen hyvinvointimalli Minkkinen (2015, 62)

Minkkisen (2015, 62) hyvinvointimallissa (kuva 1) keskellä ovat hyvinvoinnin sisäiset edellytykset sekä hyvinvoinnin perusolot; sosiaalinen, aineellinen, fyysinen ja psyykinen hyvinvointi. Ulottuvuuksien läpi kiertävä nuoli kuvaa vuorovaikutusta niiden välillä. Ulottuvuuksien ympärillä on neljä kehää, joita sisimmäinen kuvastaa lapsen omaa toimintaa. Yhteiskunnallinen kehys jakautuu kolmeen keheeseen; hoivakeheeseen, yhteiskunnan rakenteellisiin tekijöihin sekä kulttuuriympäristöön. Kuviossa olevat pienet nuolet kuvaavat vuorovaikutusta näiden eri elementtien välillä. Hyvinvoinnin eri elementit ja olot ovat koko ajan vuorovaikutuksessa keskenään. Opinnäytetyössä kehitettävä mittaristo rakentuu Minkkisen lapsen hyvinvointimallin (kuva 1) perusolotuvuuksien mukaan; sosiaaliseen, aineelliseen, fyysiseen ja psyykineseen hyvinvoinnin osioon.

Hyvinvoinnin määritelmiä on myös muita. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos (Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos a) määrittelee hyvinvoinnin yhteisötason sekä yksilötason hyvinvointiin. Yksilötason hyvinvointiin vaikuttavat yksilön sosiaaliset suhteet, itsensä toteuttamisen mahdollisuudet, sosiaalinen pääoma sekä onnellisuus. Yhteisötason hyvinvoinnin osatekijöitä taas ovat yksilön elinolot. Elinoloilla tarkoitetaan ympäristöä ja asuinoloja, jossa yksilö elää. Elinolot sisältävät myös työhön ja koulutukseen liittyvät asiat, kuten työolot, työllisyys ja toimeentulo.

Ihmisellä on tarve kuulua jonkinlaiseen yhteisöön tai sosiaalisten suhteiden verkostoon, jossa huolehditaan toisistaan. Allardt (1976, 43) mukaan voidaan puhua yhteisyydestä, kun ihminen sekä saa hellyyttä ja rakkautta, että saa myös rakastaa ja huolehtia muista. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos käyttää sivuillaan termiä sosiaalinen pääoma, joka on vahvasti yhteydessä sosiaaliseen hyvinvointiin. Mitä suurempi ihmisen sosiaalinen pääoma on, sitä paremmin

ihminen yleisesti voi (tietysti tässäkin on poikkeuksia). Sosiaalinen hyvinvointi ja sosiaalinen pääoma ovat yhteydessä terveyteen. Lapsi, joka toimii aktiivisesti ja on luottavainen toisia ihmisiä kohtaan, tuntee itsensä yleensä terveemmäksi, kun sellainen lapsi, joka ei ole luottavainen muita kohtaan ja joka ei mielellään osallistu mihinkään. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013.) Sosiaalisen hyvinvoinnin osa-alue on tärkeä osa mittaristoa, selvitettäessä lapsen kokemusta osallisuudesta tai yksinäisyydestä.

Allardtin (1976, 39-40) hyvinvoinnin tarvekäsitteen määritelmän mukaisesti fyysinen hyvinvointi nähdään fysiologisten tarpeiden tyydyttymisenä. Fysiologiset tarpeet nähdään ravinnon, nesteen, lämmön, ilman ja turvallisuuden tarpeina. Allardt ennusti tulevaisuudessa ympäristöön liittyvien arvojen merkityksen lisääntyvän, kun tarve puhtaasta ilmasta ja vedestä ovat tärkeässä osassa elintason osatekijöiden joukossa. Nämä elintason osatekijät ilmaisevat sen, mitä kaikki ihmiset tarvitsevat. Fysiologisten tarpeiden nähdään olevan ensisijaisia myös psykologisten tarveteorioiden näkökulmasta. Allardt viittaa Maslowin kuuluisaan tarvehierarkiaan, jossa tarpeet on jaoteltu viiteen perustarpeeseen, sen mukaan mikä tarve on vahvin. Ensimmäisenä tarpeena nähdään juuri fysiologiset perustarpeet ja sitten vasta sen jälkeen seuraavaksi tulevat turvallisuuden, rakkauden, arvonannon ja viimeisenä itsensä toteuttamisen tarve. Maslowin hierarkian ajatuksena on, että ihminen pyrkii aina ensin tyydyttämään hierarkkisesti korkeamman tarpeen vasta tyydyttyä alemman tarpeen. Maslowin teorian toinen oleellinen näkökulma on se, että kaksi hierarkkisesti alinta tarvetta ovat puutostarpeita, kun taas kolme korkeampaa tarvetta ovat kehitystarpeita. Puutostarpeilla Maslow viittaa elintason liittyviin tarpeisiin ja kehitystarpeet taas liittyvät itsensä toteuttamiseen ja yhteisyyteen. Fyysisen hyvinvoinnin osa-alue voidaan myös nähdä tärkeäksi lapsen hyvinvoinnin kannalta. Alle kouluikäisen lapsen fyysistä hyvinvointia seurataan neuvolassa, mutta alle kouluikäisen lapsen subjektiivista hyvinvointia ei vielä mitata missään yhteiskunnan rakenteissa.

Hyvinvointitutkimusta voidaan tarkastella muun muassa terveyden näkökulmasta. Terveyden näkökulmasta yleisin ja laajin käytetty määritelmä on WHO:n määritelmä, jonka mukaan terveys on ”täydellinen fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tila, eikä ainoastaan sairauden puuttumista.” WHO:n määritelmään on viitattu jo aiemmin todeten sen olevan niin laaja, että sen voidaan nähdä määrittävän myös hyvinvoinnin määritelmänä. Kouluterveyskeskely, jota on toteutettu Suomessa kouluissa vuodesta 1996, seuraa eri-ikäisten lasten ja nuorten hyvinvoinnista, terveydestä, koulunkäynnistä, opiskelusta, osallisuudesta sekä avun saamisesta ja siitä, miten palvelut vastaavat tarpeita. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos b). Anne Konu (2002) on tutkinut väitöskirjassaan oppilaiden hyvinvointia koulussa. Konu esittelee viisi näkökulmaa, joista hyvinvointitutkimusta voidaan tehdä. Nämä näkökulmat ovat elämänlaadun tutkimus, terveys hyvinvointina, psykologinen hyvinvointitutkimus ja sosiologinen tutkimus sekä Erik Alladtin hyvinvointimalli.

Domínguez-Serrano, del Moral-Espín, ja Gálvez Muñoz (2018, 10) tutkivat 8-17 vuotiaiden lasten hyvinvointia kysymyspatteristolla, joka oli jaettu kahteentoista osaan, joista yksi oli taloudellinen ja materiaallinen hyvinvointi. On huomattavaa, että verrattuna aikuisiin, lapset eivät arvostaneet taloudellista ja materiaalista hyvinvointia korkealle kyselyssä, toisin kuin aikuiset, joilta oli kysytty samoja asioita.

WHO:n (World Health Organization) perustamisasiakirjassa julkaistun terveyden määritelmä, joka on tunnettu ympäri maailman. WHO:n määritelmässä terveys ymmärretään niin laajasti, että tätä määritelmää voidaan pitää myös hyvinvoinnin määritelmänä: ”Health is a state of complete physical, mental and social well-being and not merely the absence of disease or infirmity.” (WHO 2006,1.) Tämä WHO:n määritelmä kattaa fyysisen, henkisen ja sosiaalisen hyvinvointiulottuvuuden, jossa terveys nähdään täydellisenä henkisenä, fyysisenä ja sosiaalisena hyvinvointina, eikä vain sairauden poissaolona. Tästä hyvinvoinnin määritelmästä puuttuu kuitenkin kokonaan materiaallinen hyvinvoinnin ulottuvuus. Aineellisen hyvinvoinnin osa-alue oli Minkkisen (2015, 62) lapsen hyvinvointimallissa, joten käytämme lapsen subjektiivisen hyvinvoinnin mittaristossa myös materiaallisen hyvinvoinnin osa-alueita.

4 Hyvinvoinnin mittaaminen alle kouluikäisillä lapsilla

Lapsen subjektiivisen hyvinvoinnin mittariston rakentamista varten on tarpeen avata lapsen kehitykseen ja kasvuun liittyviä tekijöitä. Mittaristo suunnitellaan alle kouluikäisten lasten hyvinvoinnin mittaamiseen, joten seuraavassa kuvataan tarkemmin viisi-kuusi vuotiaiden lasten kehitystä ja kasvua sekä siihen vaikuttavia tekijöitä.

4.1 Hyvinvointiin vaikuttavat tekijät

Materiaallinen hyvinvointi kuvastaa sitä, miten hyvin lapsen asiat ovat taloudellisesta näkökulmasta ja mittaa sellaisia asioita, onko lapsen ravinnon saanti riittävää, millainen koti hänellä on tai onko lapsella sellaista materiaa ympärillään, joka on normi siinä yhteiskunnassa ja kulttuurissa missä lapsi elää. (Minkkinen 2015, 62.) Mistään mitättömästä indikaattorista ei ole kyse, sillä opetus ja kulttuuriministeriön selvityksessä, jossa on koottuna lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit, on lasten materiaallinen hyvinvointi kirjattu ensimmäiseksi hyvinvointi-indeksiksi (Aula ja Sauli 2011, 42). On kuitenkin hyvä muistaa, että materiaallinen hyvinvointi ei yksinään riitä kertomaan lapsen hyvinvoinnista, sillä hyvinvointi koostuu useamman indikaattorin suhteesta toisiinsa.

Lapsen psyykkistä kehitystä on tunnetusti tutkittu eniten kehityspsykologian saralla (Mäntymaa ja Tamminen 1999). Psyykkiset tekijät, kuten ihmisen kokemus omasta hyvinvoinnista ja

mielen toiminnasta, vaikuttavat hyvinvointiin. Esimerkiksi innostus on psyykkistä, koska se on tunne ja lähtee mielestä. Psyykinen hyvinvointi rakentuu arkisista asioista ja nämä arkiset asiat voivat kuormittaa tai vahvistaa psyykkistä hyvinvointia. Psyykkisellä hyvinvoinnilla tarkoitetaan myös mielen hyvinvointia. Arkisia asioita, joista psyykinen hyvinvointi koostuu ovat esimerkiksi uni, liikunta, ihmissuhteet, ravinto, tunteet, harrastukset ja luovuus. (Verkko varia 2016.) Tekemällä asioita, joista lapsi itse pitää, tulee hän tukeneeksi omaa psyykkistä hyvinvointiaan. Esimerkiksi lapsen harrastaessa hänelle mieluisia asioita hänelle sopivassa määrin, hän tukee psyykkistä hyvinvointiaan. Päinvastoin psyykinen hyvinvointi heikkenee, mikäli harrastus ei ole lapselle itselleen mieluisin tai harrastus on määrällisesti lasta kuormittava. Lapsi voi kasvaa vaikeissakin olosuhteissa niin, että tämän psyykinen hyvinvointi säilyy hyvänä ja hyvissä oloissa kasvavilla lapsilla voi päinvastoin olla heikko psyykinen hyvinvointi. On mielenkiintoista pohtia, mitkä ovat niitä riskitekijöitä, jotka saattavat kuormittaa lapsen psyykkistä hyvinvointia. Psyykkisestä hyvinvoinnista puhuttaessa ajatellaan, että on riskitekijöitä, jotka kuormittavat psyykettä ja sitten taas on tekijöitä, jotka vahvistavat psyykettä. Nykyisen tiedon valossa, psyykinen hyvinvointi kehittyy muun muassa lapsen suhteesta vanhempiinsa, ulkoisista tekijöistä ja vanhempien vuorovaikutuksesta toisiinsa. Näiden lisäksi löytyy muitakin tekijöitä. Psyykinen hyvinvointi ei ole vaarassa, jos jokin yksittäinen asia kuormittaa lasta, mutta siinä vaiheessa, kun kuormittavia asioita on useampia päällekkäin, on todettu psyykeen olevan vaarassa sairastua. (Mäntymaa ja Tamminen 1999.)

Yhtenä aiheena vapaa-aika ja erityisesti kysymykset harrastusten määrästä ja vapaa-ajasta ovat sellaisia, joihin on mielenkiintoista saada lapsen kokemus ja ääni kuuluviin. Nykyään useilla lapsilla on paljon harrastuksia ja ohjelmaa päiväkodin tai koulun lisäksi. Vanhemmilla saattaa olla hyvä ajatus siitä, että lapselle on hyväksi useat harrastukset ja aktiivinen elämä, mutta lapsi itse voi kokea arjen jopa liian hektiseksi ja kaivata enemmän vapaa-aikaa kotona tai yhteistä aikaa omien vanhempien kanssa.

Lapsen subjektiivisen hyvinvoinnin mittariston kehittämisessä on otettava huomioon lapsen ikä ja ikään vaikuttavat tekijät. Toki samalla on ymmärrettävä, että jokainen lapsi kehittyy omaan tahtiin ja lapset voivat olla hyvin eritasoisia riippuen monesta eri tekijästä, kuten lapsen perheestä, kulttuurista ja ympäristöstä, jossa lapsi elää.

Piaget'n kognitiivisen kehityksen teoriassa ajattelun kehityksen vaiheita ovat sensomotorinen kausi (0-2v), esioperationaalinen vaihe (2-6v.), konkreettisten operaatioiden vaihe (7-11v.), formaalien operaatioiden vaihe (11-12v.) ja postformaalien operaatioiden vaihe. Jälkimmäinen ei kuitenkaan ole yleisesti hyväksytty kehitysvaihe. Esioperationaalisen vaiheen aikana lapsi ymmärtää sanojen merkityksen ja pystyy kieltä käyttämällä ilmaisemaan itseään paremmin. Piaget oli sitä mieltä, että puhumisen myötä alkaa myös varsinainen ajattelu. Kauden alussa lapsi ei voi ymmärtää, että toinen ei näe samaa kuin hän ja näin ollen lapsi on hyvin egosentrinen eli itsekeskeinen. Esimerkiksi puhelimesta puhuessaan noin kolme vuotias lapsi

ei ymmärrä, että puhelimen toisessa päässä oleva henkilö ei näe samaa, kun hän. Lapsi saattaa leikata nukelta hiukset ja olettaa, että ne kasvavat takaisin. Esioperationaalisen vaiheen loppupuolella lapset luovat leikkeihinsä sääntöjä. Lapset ovat tietoisempia myös oikeasta ja väärästä. Säännöt ovat lapsen mielestä tässä vaiheessa ehdottomia ja niiden rikkomisesta seuraa rangaistus. Lapsi ei tässä vaiheessa pysty erottamaan teon tahallisuutta ja esimerkiksi suurempi roisto on henkilöistä se, joka rikkoo ison peilin vahingossa kuin se, joka rikkoo pienen peilin tahallaan. (Laine ja Vilkkö-Riihelä 2006, 67-68.) Konkreettisten operaatioiden vaiheessa lapsi pystyy jo esimerkiksi kielen ja matematiikan suhteen moniin loogisiin päättelyihin. Lapsen ajan ja paikan taju paranee ja hän kykenee käsittelemään nyt mielessään nykyhetken rinnalla paremmin mennyttä ja tulevaa. Lapsella on kyky ajatella asioita muidenkin näkökulmasta ja tuntee empatiaa muita kohtaan. Formaalisten operaatioiden vaiheessa nuori pystyy ottamaan huomioon yhtäaikaaisesti useampia näkökulmia ja tarkastelemaan näitä, koska ajattelu on nyt muuttunut abstraktisemmaksi. (Laine ja Vilkkö-Riihelä 2006, 88-89.)

Sensomotorisen vaiheen aikana lapsen motoriikka ja aistit ovat suuressa roolissa. Lapsi tekee havaintoja, toistelee ja harjoittelee jäsenien liikuttamista. Lapsi oppii kiertämään esteen tai keksii valinnaisen reitin tavoitteensa luokse. Lapsi jäljittelee muiden toimintaa ja saattaa pitää esimerkiksi palikkaa kännykkänä, johon voi jutustella, tällainen toiminta kertoo muistin ja mielikuvien kehittymisestä. Myös käsitys ajasta ja paikasta muodostuvat tämän kauden aikana. (Laine ja Vilkkö-Riihelä 2006, 88-89.) Venäläinen psykologi Lev Vygotsky edusti toisenlaista näkemystä. Hänen mielestään lapsen taitoihin vaikuttaa sosiaalinen ympäristö. Vygotskyn mielestä sosiaalinen ympäristö on keskeisin tekijä ajattelun ja kielen kehityksessä. Kannustamalla ja tukemalla oikein, ympäristö voi saada ihmisen oppimaan asioita, joihin tämä ei kykenisi yksin. Opeteltavan asian on kuitenkin oltava sellainen, joka on jo valmiiksi tarpeeksi lähellä ihmisen omia kykyjä, esimerkiksi päiväkodissa pientä lasta en kannata alkaa vielä systemaattisesti opettamaan kuinka luetaan. (Kuusinen ja Lehtinen 2001, 120-124.) Vygotsky ja Piaget tarkastelivat ajattelun kehittymistä eri näkökulmista. Vygotsky ajatteli sosiaalisen vuorovaikutuksen olevan ajattelun kehityksen keskeisin tekijä ja sosiaalinen vuorovaikutus joko edisti tai ehkäisi ajattelua. Piaget yritti luoda universaalien teorian lapsen ajattelun kehitysvaiheista ja hänen mukaansa vaiheet perustuivat biologiseen kypsymiseen. (Laine ja Vilkkö-Riihelä 2009, 68-69.)

Lapsen kehitykseen vaikuttavien tekijöiden lisäksi on syytä muistaa myös muut mittaamiseen vaikuttavat tekijät, kuten ympäristön vaikutus. Lapsen kasvuolosuhteet, kieli- ja kulttuuritausta sekä uskontoon liittyvät tavat ja tottumukset, jotka saattavat vaikuttaa lapsen osallistumiseen hyvinvoinnin mittaamiseen tai mittaamisen tuloksiin.

4.2 Hyvinvoinnin indikaattorit ja mittaaminen

Lapsen hyvinvoinnin objektiivisina indikaattoreina, eli elinoloindikaattoreina, voidaan pitää mm. lapsiköyhyysindeksiä. Tämän lisäksi kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin mittaamiseen tarvitaan myös subjektiivista tietoa, kuten tietoa elämän tyytyväisyydestä, joka kertoo lapsen kokemasta hyvinvoinnista. (Minkkinen 2015, 20-21.) Hyvinvoinnin nähdään koostuvan elämänlaadusta ja elintasosta. Näitä molempia tulisi mitata ja molemmissa käyttää sekä subjektiivisia että objektiivisia kriteerejä. Subjektiiviset tai objektiiviset indikaattori eivät kuitenkaan yksinään riitä mittaamaan kokonaisvaltaista hyvinvointia, vaan molempien tuottamaa tietoa tarvitaan mitatessa kokonaisvaltaista hyvinvointia. Hyvinvoinnin mittaamisessa oleellista on yhdistää erilaisten mittareiden tuottamaa tietoa. (Minkkinen 2015, 20-21; Allardt 1976, 35)

Opetus- ja kulttuuriministeriön raportista (2011), joka käsittelee lasten hyvinvoinnin kansallisia indikaattoreita, käy selväksi, että alle kouluikäisten lasten terveydestä ja hyvinvoinnista on vähän tietoa ja näin ollen indikaattorin rakentaminen vielä vuonna 2011 oli ollut haasteellista. Varsinkin silloin kun lapset ovat pieniä, alle kouluikäisiä, on heidän hyvinvoinnistaan vähän heidän itsensä tuottamaa tietoa (Puroila ja Estoila 2012, 24).

WHO:n Quality of Life-ryhmä (WHOQOL 1997) on tehnyt kehittäelytyötä, joka käsittelee kansainvälisiä elämänlaadun indikaattoreita. Ryhmä määritteli elämänlaadun yksilöiden kokemukseksi asemastaan omassa kulttuurissaan ja arvojärjestelmässä suhteessa heidän päämääriinsä, odotuksiinsa, normeihinsa ja huoliinsa. Käsite on laaja ja siihen vaikuttavat monin tavoin henkilöiden psykologinen tila, fyysinen terveys, itsenäisyyden aste, sosiaaliset suhteet sekä henkilöiden suhde ympäristöstä esiin tuleviin tilanteisiin.

Domínguez-Serrano ja del Moral Espín (2018) tutkivat espanjalaisten lasten hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä ja jakoivat tutkimuksessaan hyvinvointiin vaikuttavat ominaisuudet kahdeksanteentoista eri osa-alueeseen. Nämä kaksitoista osa-alueetta on Bigger (2006) laatinut Robeynsin (2003) tekemien metodologisten ehdotusten perusteella seuraavasti:

1. fyysinen ja henkinen terveys
2. tunteet ja rakkaus
3. hyvä hoito ja turvallisuus
4. ihmissuhteet
5. osallistuminen ja päätöksenteko
6. koulutus
7. taloudellinen ja materiaallinen hyvinvointi
8. yhteisvastuu ja hoiva

9. vapaa-ajan toiminta, leikki ja mielikuvitus

10. kunnioitus, monimuotoisuus ja identiteetti

11. itsemääräämisoikeus omaan elämään

12. ympäristö.

Jokaiseen näihin osa-alueeseen kuuluu vielä useita eri indikaattoreita, jotka mittaavat osa-alueiden hyvinvointia. Esimerkiksi ensimmäisen kohdan fyysisen ja henkisen hyvinvoinnin indikaattoreita ovat kuolleisuus, rokotusten määrä, itsemurhaluvut tai lukumäärä kuinka moni lapsi nukkuu vähemmän kuin kahdeksan tuntia yössä.

Lapsille tehtävissä tutkimuksissa tutkijat painottavat yhä enemmän sitä, kenen ääni tutkimuksessa oikeasti kuuluu (Aarnos 2010, 172). Nykyään lapsia haastateltaessa tutkijoiden huomio on kiinnittynyt enemmän siihen, mitä tietoa lapset itse tuottavat lapsena olemisesta ja milaista lapsuus on lasten omasta näkökulmasta. Aikaisemmissa tutkimuksissa ei ole tarpeeksi huomioitu lasten sosiaalista aktiivisuutta ja kritiikin mukaan heidän äänensä ei ole päässyt kuuluviin esimerkiksi kehityspsykologiassa, jota on kritisoitu siitä, että siinä esille tulevat enemmänkin tutkijan kuin lapsen näkemykset ja kokemukset. (Alasuutari 2009, 145.) Lapsia haastateltaessa on tärkeää painottaa koko tutkimusprosessin ajan lapsiystävällisyyteen ja tutkimuksen etiikkaan (Aarnos 2010, 173). Iältään nuorempi lapsi on toiminnallisempi haastattelutilanteessa mikä on hyvä ottaa huomioon siinä vaiheessa, kun tutkimusta suunnitellaan. Lapset vastaavat kysymyksiin käyttäen kehonkieltä, leluja tai muita välineitä. Myös haastattelija kommunikoi sanattomasti kehonkielellään ilmehtien ja esimerkiksi nyökkäyksin. Haasteena tutkijalle onkin, miten tämä sanaton viestintä saadaan taltioitua. (Alasuutari 2009, 146.)

Lapsen subjektiivisen hyvinvoinnin mittaaminen on vielä melko vähäistä. On kuitenkin jo olemassa mittareita, kuten Lapsiasiainvaltuutetun teettämän lapsibarometrin vuodelta 2016, jossa lasten subjektiivista hyvinvointia on tutkittu luottamuksen näkökulmasta. (Lapsibarometri). Tämä mittari tarkastelee hyvinvointia kuitenkin vain yhdestä hyvin rajatusta näkökulmasta, eikä tuota tietoa lapsen kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista. Myös Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksella on indikaattorina Kouluterveyskysely, jolla kartoitetaan oppilailta tietoa heidän fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista. Kysely on otettu käyttöön yläluokkalaisilla vuodesta 1996, lukioissa vuodesta 1999, ammatillisissa oppilaitoksissa vuodesta 2008 ja peruskoulun alaluokkalaisilla (4.-5. luokkalaiset oppilaat ja heidän vanhempansa) vasta vuodesta 2017 alkaen (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos). Kouluterveyskyselyssä kysymykset on jaoteltu seuraaviin osa-alueisiin: hyvinvointi, osallisuus ja vapaa-aika, terveys ja toimintakyky, elintavat, koulunkäynti ja opiskelu, perhe ja elinolot, kasvu- ja ympäristön turvallisuus sekä palvelut ja avunsaanti.

5 Kehittämistutkimuksen lähtökohdat

Opinnäytetyö tehtiin kehittämistutkimuksena, jossa tavoitteena oli tuottaa lopputuotteena digitaalinen hyvinvoinnin mittaristo. Tutkimusmenetelmänä kehittämistutkimus on joustava ja monipuolinen. Menetelmän vahvuus on siinä, että tutkimuksesta kehittyy käytännön tarvetta vastaava konkreettinen kehittämistuotos (Pernaa 2013, 8.), kuten tässä opinnäytetyössä lasten subjektiivista hyvinvointia mittaava mittaristo. Kehittämistutkimuksessa tuotetaan toimivia käytännön ratkaisuja ja siinä yhdistyvät tutkimus ja kehittäminen syklisessä prosessissa. Kehittämistutkimus koostuu joukosta eri tutkimusmenetelmiä, joita käytetään kehittämiskohteen mukaan. Se ei siis ole oma erillinen tutkimusmenetelmä. Kehittämistutkimuksessa taustalla on aina teoria tai teorit, joihin kehittämisessä nojataan. Jotta voidaan puhua tutkimuksesta, vaati kehittäminen aina tutkimuksellisen otteen. (Kananen 2012, 19.)

Kehittämistoiminnan lähtökohtana on usein oletus arkiajattelun todellisuuskäsityksestä, jolloin ajatellaan, että kehittämistoiminnan työmuodot, tavoitteet ja toimijat voidaan kuvata, kunhan toiminta tunnetaan tarpeeksi hyvin. Kehittämistoimintaa voidaan tarkastella myös ongelmallisesta näkökulmasta, jolloin toimijoita ei aina ole yhteisesti jaettua näkemystä asioista, kuten toiminnan tavoitteista. Tutkimuksellinen kehittäminen vaatiikin, että todellisuuskäsitys määritellään ja kehittämistoiminta sisältää on totuusnäkökulman ja tulkinallisen näkökulman välisen jännitteen. (Toikko ja Rantanen 2009, 35-36.) Tutkimukseen osallistujia pystytään kehittämistutkimuksessa hyödyntämään, sillä kehittämistutkimuksessa kehitettävää asiaa voidaan tarkastella todellisissa olosuhteissa. Kehittämistutkimuksessa selvitetään kehittämisen tarpeet, mahdollisuudet ja haasteet. (Pernaa 2013, 17.)

Toikko ja Rantanen (2009, 41) viittaavat Helga Nowotнын, Peter Scottin ja Michael Gibbonsin (2001) ajatukseen siitä, että tieteellisen tiedon rinnalle on syntynyt monia muita erilaisia tiedon lajeja. Toikko ja Rantanen (2009, 41-42) viittaavat myös Peter Druckerin kirjoitukseen tietoyhteiskunnasta, jossa asiantuntijat tarvitsevat mitä erilaisimpia tiedon lajeja. Asiantuntijat tekevät työtään, perustuen tietoon, ja heitä nimitetään tietotyöläisiksi. Tieto on pääoma, josta asiantuntijat hyötyvät ja pyrkivät erottautumaan sen avulla. (Toikko ja Rantanen 2009, 41-42.)

Tässä kehittämistutkimuksessa tavoitellaan sellaista tietoa, jonka avulla voidaan kehittää lapsen subjektiivisen hyvinvoinnin digitaalinen mittaristo. Kehittämistoiminnan intressi on tuottaa asiantuntijoiden käyttöön työkalu, jonka avulla he saavat tietoa lapsen subjektiivisesta hyvinvoinnista ja jolla sitä voidaan mitata. Tällä hetkellä lapsen hyvinvointia mitataan ja tutkitaan objektiivisin mittarein ja tutkimuksin. Toinen intressi kehittämistutkimukselle on lisätä lasten osallisuutta subjektiivisen hyvinvoinnin mittaamisessa ja toki lisätä lasten hyvinvointia. Tuottamalla mittaristo, jolla saadaan tietoa lapsen subjektiivisesta hyvinvoinnista, voidaan vaikuttaa niihin asioihin, jotka lapsi kokee merkityksellisiksi oman hyvinvointinsa edistämiseksi. Kehittämistoimintaa toteutettiin yhdessä asiantuntijoiden kanssa. Asiantuntijat

otettiin mukaan aktiiviseen rooliin työpajamenetelmää käyttämällä. Työpajan aineistoa täydennettiin vielä asiantuntijoiden haastatteluilla.

Alle kouluikäisten lasten subjektiivisen hyvinvoinnin mittaamiseen ei ole vielä olemassa Suomessa mittaristoa, jolla sitä voitaisiin luotettavasti mitata niin, että lapsen kokemus tulee kuulluksi ja ymmärretyksi. Asiantuntijat, eli tietotyöläiset eivät tarvitse työssään pelkästään tieteellistä tietoa, vaan myös uutta tietoa, joka syntyy yleensä siinä ympäristössä, jossa toiminta tapahtuu, eli aidoissa toimintaympäristöissä. Toimintaympäristöissä saatava tieto tulee esille aidosta käytännön toiminnasta ja tarpeesta ratkaista erilaisia käytännön haasteita. Nämä käytännöt ovat itsessään uuden tiedontuotannon paikka ja ympäristö, jossa uutta tietoa kehitetään. Uusi tieto on myös teorian ja käytännön rajat ylittävää tiedonmuodostusta, joka noudattaa suuremmilta osin tieteellisen tiedon lainalaisuuksia; se on metodisesti luotettua ja luonteeltaan kumuloituvaa. Tieto on reflektiivistä ja kumpuaa tutkimuskohteen ja tutkijan välisestä vuorovaikutuksesta sekä sen kriittisestä tutkiskelusta. Uuden tiedon laadunvalvonasta puhuttaessa voidaan ajatella, että tiedon on oltava käyttökelpoista ja yhteiskunnallisesti kestävä. Tiedon tuottamisesta ei voida keskustella ilman käyttäjiä. (Toikko ja Rantanen 2009, 42-43.)

Yhteiskunnan ja yksilön välisen suhteen ymmärtäminen nähdään keskeiseksi varsinkin hyvinvointipalveluja kehitettäessä. Yhteiskuntasuhde voidaan jakaa kolmeen näkökulmaan; positiiviseen, kriittiseen ja radikaaliin yhteiskuntasuhteeseen. Tässä kehittämistutkimuksessa käytetään kriittistä näkökulmaa, jossa olemassa olevaan järjestelmään ja sen toimintaan suhtaudutaan varauksellisesti ja arvioiden. Samalla kun järjestelmä ja sen perusteet, hyväksytään, etsitään myös muita tapoja tehdä ja toimia. Tässä lähestymistavassa ei hyväksytä vain yhtä totuutta, vaan keskustelua kehittämissuunnista ja kehittämisen lähtökohdista käydään mahdollisimman monipuolisesti ja mukaan pyritään saamaan kaikki osalliset ja eri intressiryhmät. Tässä lähestymistavassa ei tyydytä vain yhteen totuuteen tai yhteen mahdollisuuteen edetä, vaan yritetään avata kehittämistoimintaa yhteiselle analyysille ja pohdinnalle. Monimuotoinen dialogi on tämän näkökulman keskeinen sisältö. (Toikko ja Rantanen 2009, 47.)

Tämä kehittämistutkimus on prosessorientoitunut ja siinä korostuu kehittämisen reflektiivisyys. Prosessorientoituneessa kehittämisessä uutta tietoa syntyy koko ajan toiminnan kuluessa ja toimintaympäristön ja toiminnan muuntuvuus on hyväksyttävä. Toimintaa kehitettiin tässäkin kehittämistutkimuksessa koko ajan ja saatu tieto ja kokemus ohjasi kehittämistä koko kehittämistutkimuksen ajan. Seppänen-Järvelän (1999, 196) korostaa reflektiivistä kehittämisorientaatiota, jolloin kehittämistoiminnalla ei ole suunnitelmaa, joka ohjaa ja rajaa sitä vaan toteutusstrategia on tilanne-ehtoinen ja avoin erilaisille kontekstuaalisille tekijöille. Prosessi on usein hidas, kuten tämäkin kehittämistutkimus, joka on ollut muuttuva ja muodoltaan rönsyilevä ja se on muodostunut prosessin aikana. (Seppänen-Järvelä 1999, 196.)

5.1 Mitä on kehittämistutkimus?

Kehittämistutkimuksessa tutkijan oma kehittämistutkimus sijoitetaan jo olemassa olevaan alan teoriaan ja tietoon (Kananen 2012, 17). Opinnäytetyön aihe tuli Lape-hankkeen tarpeesta saada lasten subjektiivista hyvinvointia mittaava mittaristo. Tämä vaatii perehtymistä siihen, millaisia malleja, mitä teorioita ja tutkimusta aihealueelta on jo olemassa. Teoriaan ja kirjallisuuteen perehtymällä voidaan löytää sellaisia alueita, joilta tutkimukset puuttuvat, jolloin voidaan tällaisella löydöksellä lisätä oman tutkimuksen arvoa. Kirjallisuuskatsaus auttaa tutkijaa myös käytännön työn toteuttamisessa. Aiemmat tutkimukset mahdollistavat sen, että tutkija voi hyödyntää hyviksi todettuja työkaluja, kuten mittareita, tutkimustuloksia ja teorioita oman tutkimuksen käyttöön. (Kananen 2012, 17)

Kehittämistutkimuksella on monia eri lähestymistapoja. Se, että kehittäminen perustuu teoriaan, mutta tuottaa uutta tietoa kehittämisen aikana, erottaa tutkimuksen sellaisesta kehittämisestä, joka perustuu vain tunteisiin ja kokemuksiin. Kehittämistutkimus voidaan nähdä kolmen vaiheen kautta, jotka ovat: kehittäminen on iteratiivista, se johtaa tuotokseen, jota voidaan käyttää ja kehittäminen tuottaa uutta tietoa. Oleellista kehittämistutkimuksessa on teorian ja toiminnan yhdistäminen. (Pernaa 2013, 12.)

Kehittäminen voi olla hankeperusteista tai jatkuvaa kehittämistoimintaa. Hankkeella on aina ajallinen jatkumo, hankkeelle asetetaan tavoitteet ja määritellään toimintatavat sekä varmistetaan arviointi (Toikko ja Rantanen 2009, 15). Tässäkin opinnäytetyössä oli Lape-hankkeen asettama ajallinen jatkumo, tavoitteet ja toimintatavat, joita noudatettiin työtä tehdessä.

Kehittämistutkimusta voidaan tehdä eri lähestymistavoista, joiden perusjaottelu perustuu laadulliseen ja määrälliseen tutkimukseen. Kehittämistutkimus onkin usein sekoitus näitä kahta. Kehittämistutkimuksen edetessä siihen liittyvät valinnat riippuvat aina kehitettävästä ongelman määrittelystä, ilmiöstä sekä asetetuista tavoitteista. (Kananen 2012, 25-26) Kananen (2012, 26) mukaan tutkimukseen liittyy aina tutkimusongelma, jota ratkaistaan erilaisin tutkimusmenetelmin. Muutos tai kehittäminen ovat hyviä esimerkkejä tutkimusongelmasta.

5.2 Kehittämistutkimuksen tavoitteet

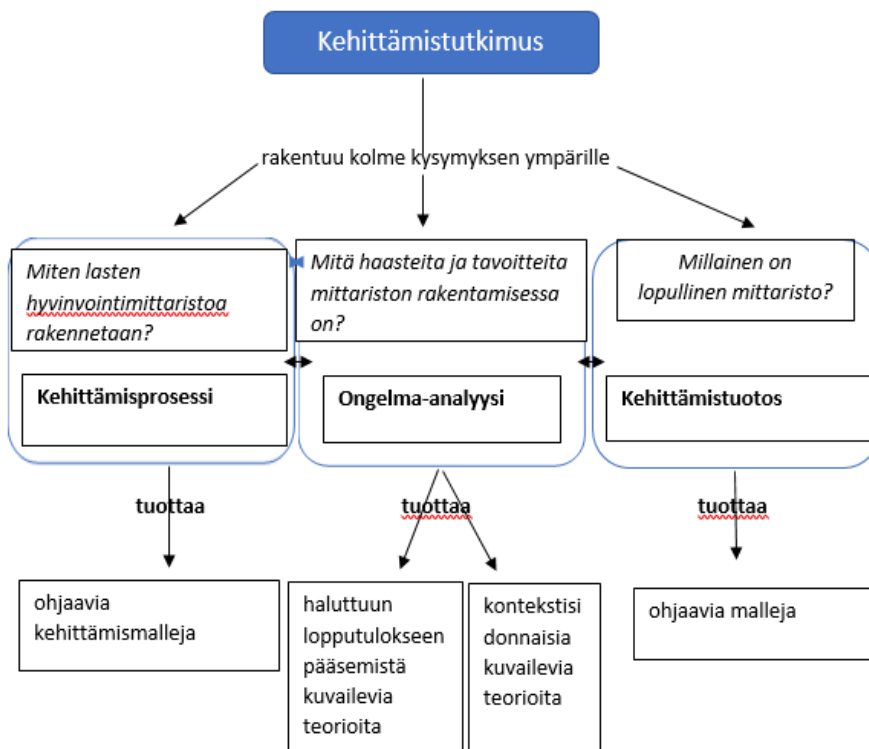
Kehittämisprosessin tavoitteita oli kaksi. Ensimmäinen tavoite oli rakentaa lapsen subjektiivisen hyvinvoinnin digitaalinen mittaristo yhdessä lasten parissa työskentelevien asiantuntijoiden kanssa. Mittaristo toimii asiantuntijoiden työkaluna subjektiivisen hyvinvoinnin mittaamisessa. Toisen tavoitteena oli lisätä lapsen osallisuutta hyvinvoinnin mittaamisessa ja tuoda lapsen kokemus ja ääni kuuluvaksi ja näkyväksi. Tarkoitus oli edetä vaiheittain ja hyödyntäen Setälän ja Takalan (2018) opinnäytetyössä käytettyä lasten haastattelurunkoa subjektiivisesta hyvinvoinnista. Haastattelurunko oli yhdessä Lape-tutkimusryhmässä suunniteltu lasten haastatteluja varten. Setälä ja Takala selvittivät omassa tutkimuksessaan, mitkä kysymykset ovat lasten näkökulmasta oleellisia selvitettäessä lapsen subjektiivista hyvinvointia. (Setälä ja Takala 2018, 16.) Lapsille esitetyt subjektiivisen hyvinvoinnin kysymykset on jaettu neljään eri hyvinvoinnin osa-alueeseen; fyysiseen, psyykkiseen, sosiaaliseen sekä materiaaliseen hyvinvointiin. Tässä kehittämistutkimuksessa tavoitteena oli saada alle kouluikäisten lasten parissa työskentelevien asiantuntijoiden näkemyksiä ja kehittämisehdotuksia näistä lapsille esitetyistä kysymyksistä. Lisäksi haluttiin kerätä tietoa siitä, millaista lisätietoa asiantuntijat kaipaavat omaan työhön lapsen subjektiivisesta hyvinvoinnista ja mitä alle kouluikäisille lapsille suunnatun mittariston rakentamisessa tulee erityisesti ottaa huomioon.

Kehittämistutkimuksen tutkimuskysymykset ovat isossa roolissa koko työssä. Usein tutkimuskysymysten sijaan käytetään arviointikysymyksiä tai kehittämiskysymyksiä tai vain kysymyksiä. (Toikko ja Rantanen 2009, 117). Tässä kehittämistutkimuksessa käytetään sanaa kehittämiskysymys. Kehittämiskysymyksiä on kolme:

1. Millaiset kysymykset ovat oleellisia, kun mitataan lapsen subjektiivista hyvinvointia?
2. Millaista tietoa alle kouluikäisten lasten parissa työskentelevät asiantuntijat kaipaavat työhönsä?
3. Miten voidaan kehittää alle kouluikäisen lapsen subjektiivista hyvinvointia mittaava digitaalinen mittari?

Kehittämistutkimus rakentuu kolme tutkimuskysymyksen ympärille. Ensimmäinen tutkimuskysymys kuvaa kehittämistuotosta ja siihen pääsemistä. Toinen tutkimuskysymys on ongelmanalyysiä. Kolmas tutkimuskysymys kuvaa kehittämisprosessia ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Kuvassa 2 on Pernaan (2013) kaavio kehittämistutkimuksesta, jota on käytetty kehittämistutkimuksen tutkimuskysymysten asemointiin. Kaaviota on muokattu vastaamaan tätä

kehittämistutkimusta.

Kuva 2 Kaavio kehittämistutkimuksesta (Pernaa 2013, 16)

Tutkimusote määrittelee kysymysten merkityksen ja luonteen. Kehittämistutkimuksen tutkimusasetelma oli laadullinen, kehittämiskysymykset ovat yleisluontoisia ja oli mahdollista, että niihin tulisi muutoksia aineiston tuottamisen ja analysoinnin myötä. (Toikko ja Rantanen 2009, 117)

5.3 Kehittämistutkimuksen menetelmät

Kehittämistutkimus eteni vaiheittain ja aineistonkeruumenetelminä käytettiin, asiantuntijoille järjestettyä työpajaa sekä teemahaastatteluja. Työpajassa käytettiin persoonia, jotka rakentuivat Takalan ja Setälän (2018) tekemän tutkimuksen aineistosta nousseiden keskeisten havaintojen pohjalta. Persoonien käytön tarkoitus työpajassa oli lämmitellä asiantuntijoita arvioimaan lapsille esitettäviä kysymyksiä sekä astumaan lasten maailmaan. Persoonia oli alun perin neljä, mutta koska työpajaan osallistujia oli vain kolme, päädyttiin yksi persoona jättää käyttämättä. Työpajan vähäisen osallistujamäärän vuoksi aineistoa kerättiin myös haastattelujen avulla. Haastattelut tehtiin teemahaastatteluin, joista yksi oli ryhmähaastattelu ja loput yksilöhaastatteluita.

Aineistoa kerättiin järjestämällä lasten hyvinvoinnin parissa työskenteleville asiantuntijoille työpaja, jossa lapsen subjektiivisen hyvinvoinnin mittaristoa kehitettiin yhdessä asiantuntijoiden kanssa. Asiantuntijat, jolle kutsu työpajaan lähetettiin, olivat Lape-hankkeessa toimivia asiantuntijoita. Asiantuntijat kartoitettiin Lape-hankkeen yhteistyöverkostosta. Työpajassa käytettiin persoonia herättelemään asiantuntijoita lasten arkeen ja näkökulmaan ja aineistoa kerättiin ryhmähaastattelun menetelmää käyttäen.

Ryhmähaastattelu on siitä hyvä metodi, että siinä osallistujat kommentoivat asioita melko spontaanisti ja he tuottavat tutkittavasta asiasta monipuolista tietoa. Haastattelun aikana on helppoa puhua kaikille haastateltaville yhtä aikaa, mutta myös esittää väliin tarkentavia kysymyksiä ryhmän yksittäisille jäsenille. Ryhmähaastattelussa haastattelijan rooli korostuu, sillä tämän tehtävä on huolehtia, että keskustelu pysyy valituissa teemoissa ja katsoa, että kaikki haastateltavat saavat oman äänensä kuuluviin. Ryhmähaastattelun etuna on, että sen avulla saadaan nopeasti tietoa, koska vastaajia on useampi ja he ovat samanaikaisesti paikalla. Tietysti tässäkin metodissa on omat haasteensa, ja nämä haasteet näyttäytyvät ryhmähaastattelussa ryhmädynamiikan kautta. Ongelmia alkaa syntyä, jos yksi tai kaksi haastateltavaa dominoi haastattelutilanteessa. Onneksi haastattelija voi tällöin osoittaa kysymyksensä suoraan niille, joiden ääni on jäänyt vähemmän kuulluksi ja tämä yleensä helpottaa tilannetta. Omassa ryhmähaastattelussa haastattelijoita on paikalla kaksi, jolloin tilanteen ohjailu helpottuu. Toisen esittäessä kysymyksiä ja seuratessa haastattelun kulkua, voi toinen jo valmistautua uusien kysymysten esittämiseen. Vaikka ryhmäkeskustelu on haastattelun metodina kätevä, niin on sen suurimpana ongelmana pidetty sen purkamista ja analysoimista tallenteista. Äänittäminen on kätevä tapa tallentaa haastattelutilanne, mutta ongelmana on yrittää jälkeenkäin erottaa, kuka on ollut äänessä. Siksi helpointa olisikin videoida haastattelutilanne, koska jälkeenkäin haastattelutilanteen purkaminen helpottuu. (Hirsjärvi ja Hurme 2004, 61-63.)

Koska asiantuntijoille suunniteltuun työpajaan ei saatu riittävästi osallistujia tarpeeksi kattavan aineiston saamiseksi, päätettiin aineistoa myöhemmin täydentää lasten parissa työskentelevien asiantuntijoiden haastatteluilla. Laadullisessa tutkimuksessa parhaimmillaan tutkimussuunnitelma elää tutkimushankkeen mukana. Tällä tarkoitetaan tässä kohtaa sitä, että avoin tutkimussuunnitelma korostaa tutkimuksen eri vaiheiden kietoutumista yhteen. Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusprosessia ei voi aina pilkkoa toisiaan seuraaviin vaiheisiin ja tulkintakin jakautuu koko tutkimusprosessin ajalle. Tutkimussuunnitelmaa tai -ongelman asettelua saattaa joutua aineiston keruun aikana tarkistamaan ja voi välillä vaatia jopa palaamaan alkuun. (Eskola ja Suoranta 2008, 16) Opinnäytetyön edetessä jouduttiin usein palaamaan kysymykseen, kenelle opinnäytetyötä tehdään ja mikä on lopputulos, johon pyritään. Työn edetessä tavoitetta jouduttiin rajaamaan aikataulun ja resurssien vuoksi. Tähän palataan tarkemmin pohdinnassa.

Lasten parissa työskentelevistä asiantuntijoista päätimme rajata haastateltaviksi sellaiset ammattiryhmät, jotka työskentelevät varhaiskasvatuksen tai alkuopetuksen parissa. Valitsimme haastateltaviksi varhaiskasvatuksen opettajia, lastenhoitaja, luokanopettaja sekä esiopetuksen psykologin. Haastattelun muodoksi valitsimme teemahaastattelun ja haastattelurungon rakensimme siten, että saisimme asiantuntijoilta mielipiteitä ja näkökulmia mittaristoon ja siihen, millaisia asioita tulisi ottaa huomioon, kun halutaan mitata lapsen subjektiivista hyvinvointia.

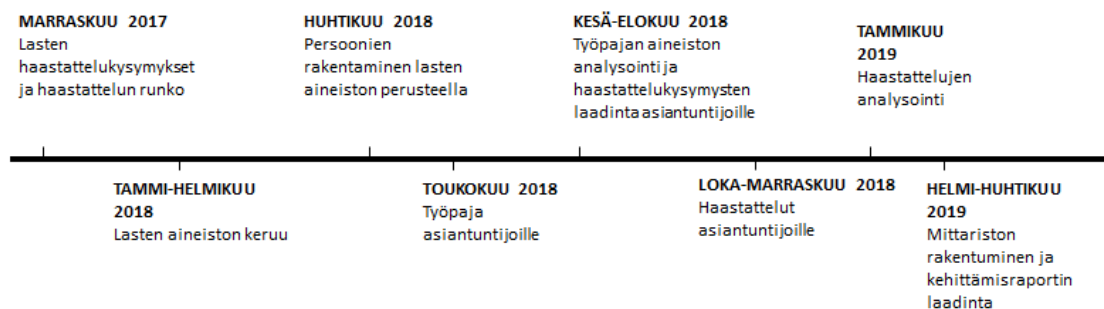
Menetelmänä haastattelu sopii moneen erilaiseen tilanteeseen ja siksi se onkin suosittu tiedonkeruumenetelmiä (Hirsjärvi ja Hurme 2004, 34). Haastattelu sopii monenlaisiin tutkimustarkoituksiin joustavuutensa takia. Haastattelun voi tehdä esimerkiksi henkilökohtaisella haastattelulla, sähköposti haastattelulla, puhelinhaastatteluna, teemahaastatteluna, avoimena haastatteluna tai ryhmäkeskustelun kautta. Haastattelu on joustava tiedonkeruumenetelmä ja sen aikana voi tarvittaessa pyytää esitettyjen mielipiteiden tai vastauksien perusteluja, sekä tutkija voi vapaasti tarvittaessa tehdä lisäkysymyksiä. (Uusitalo 1999, 90 - 92.)

Kolme asiantuntijaa haastateltiin siinä päiväkodissa, jossa asiantuntijat työskentelevät. Heille pidettiin yhtäaikaaisesti lyhyt presentaatio, jossa esiteltiin opinnäytetyön aihe ja Lape-ryhmän kehittämä kysymyspatteristo lapsille, jota Setälä ja Takala (2018) olivat jo käyttäneet lapsia haastatellessaan. Tämän jälkeen lasten parissa työskentelevät asiantuntijat saivat kirjallisesti kysymykset, joissa kysyttiin heidän mielipidettään koskien lapsille tehtyä kysymyspatteristoa ja asiantuntijat kirjasivat vastauksensa paperille. Lopuksi aiheesta käytiin vielä kaikkien kanssa yhdessä keskustelua. Kaksi asiantuntijaa vastasi paperiseen kyselyyn ilman presentatiota ja tämä haastattelukierros tehtiin eri yksikköön muutenkin. Vastausten määrän ollessa tässä vaiheessa kovin alhainen, päätimme hyödyntää Facebookia ja etsimme haastateltavia "Varhaiskasvatuksen materiaalipankki"-ryhmän kautta. Moni ilmoittautui halukkaaksi vastaamaan, mutta lopulta tavoitimme tätä kautta kaksi vastaajaa ja vastaajista toisen vastaukset olivat valitettavasti niin niukat eivätkä näin ollen antaneet meille minkäänlaista informaatiota, joten päätimme lopulta jättää tämän vastaajan vastaukset tutkimuksestamme pois. haastateltiin sähköpostihaastattelulla. Koska tarkoituksena oli saada tietoa mittaristosta, niin toinen sähköpostihaastattelu mitätöitiin, koska se ei ollut tarpeeksi informatiivinen. Lopuksi teimme vielä yhden haastattelun sähköpostitse, jossa hyödynsimme omia kontakteja ja näin saimme vielä yhden vastaajan lisää. Yhteensä analysoimassa aineistossa on näin ollen analysoitu seitsemän vastaajan vastaukset.

Kehittämistutkimuksesta saatu aineisto koostui kahdesta erilaisesta aineistosta, toinen oli työpajasta kerätty aineisto, toinen haastatteluista kerätty aineisto. Opinnäytetyö nojaa vahvasti myös toiseen Lape-hankkeeseen tehtyyn Setälän ja Takalan (2018) opinnäytetyöhön, jonka tavoitteena oli myös tuottaa tietoa lapsen subjektiivisen hyvinvoinnin digitaalisen mittariston kehittämiseen. Se, miksi Setälän ja Takalan opinnäytetyö on vahvasti esillä tässä

opinnäytetyössä, johtuu siitä, että molemmissa opinnäytetöissä tavoitteet ovat suhteellisen samat. Setälä ja Takala tarkastelevat mittaristoa lapsen näkökulmasta ja testasivat alkuperäisiä kysymyksiä lapsilla. Tässä opinnäytetyössä on asiantuntijoiden näkökulma, johon ei voi olla vaikuttamatta myös lasten haastatteluista saadut tulokset.

Kehittämisprosessin vaiheet jakoutuivat ajallisesti 18 kuukaudelle. Prosessin aikataulu on kuvattu kuvassa 3. Prosessi vaati aikaa, koska prosessissa aineistoja kerättiin eri menetelmillä, eri kohderyhmiltä ja eri tutkijoiden toimesta näiden omien tutkimussuunnitelmien- ja aikataulujen mukaisesti. Kerättyjä aineistoja myös hyödynnettiin vaiheittain. Alla kuva kehittämisprosessista ja aikataulusta. Kehittämisprosessi oli lineaarinen kehittämisprosessi, jossa edettiin määrittämällä projektille tavoite, jonka jälkeen päästiin suunnitteluvaiheeseen ja sitten toteutukseen, jota seurasi lopulta arviointi. (Toikko ja Rantanen 2009, 64.)

Kuva 3 Prosessiaikataulu

6 Kehittämisprosessi

Tutkimusprosessi käynnistyi syksyllä 2017, jolloin Laurean Lape-tutkimusryhmä koottiin ja työskentely lapsen subjektiivisen hyvinvoinnin parissa alkoi. Ensimmäisessä vaiheessa tutkimusryhmä yhdessä laati lapsille esitettävät haastattelukysymykset sekä haastattelupaikat. Tämän jälkeen kysymyksiä testattiin lapsilla ja testauksen perusteella kysymyksiin tehtiin tarvittavat muutokset. Lasten haastattelut toteutettiin tammi-helmikuussa 2018 ja haastattelujen yhteydessä lapsia pyydettiin myös piirtämään kuva aiheesta: hyvä elämä. Vesa Setälä ja Jonna Takala kokosivat lapsilta kerätyn aineiston yhteen ja analysoivat saamansa aineiston. Lapsilta

kerätyn aineiston pohjalta syntyi kaksi opinnäytetyötä; Setälän ja Takalan opinnäytetyö “Mulle on tärkeitä” -lasten hyvinvointitutkimus kehittämistyön perustana sekä Mattssonin ja Smolanderin opinnäytetyö: Lasten subjektiivinen hyvinvointi osana Lapsen paras - yhdessä enemmän - hanketta (LAPE). Molemmat opinnäytetyöt etenivät tämän opinnäytetyön rinnalla ja kaikissa oli sama tavoite - tuottaa lapsen subjektiivista hyvinvointia mittaava digitaalinen mittaristo. Kaikissa kolmessa opinnäytetyössä näkökulma ja painotteisuus eroavat toisistaan. Setälän ja Takalan opinnäytetyössä tutkimusnäkökulma oli selvittää, mitkä asiat lapsi kokee tärkeäksi omassa hyvinvoinnissaan ja mitkä kysymykset ovat oleellisia selvitettäessä lapsen subjektiivista hyvinvointia. (Setälä ja Takala 2018, 16.)

6.1 Työpaja

Tämän opinnäytetyön ensimmäinen aineistonkeruu tapahtui työpajamenetelmällä. Työpaja suunniteltiin lasten parissa työskenteleville asiantuntijoille. Työpajaa varten tutustuimme Takalan ja Setälän (2018) 6-vuotiailta lapsilta kerättyyn haastatteluaineistoon lapsen subjektiivisesta hyvinvoinnista. Tapasimme Takalan, joka esitteli meille aineiston keskeiset havainnot ja lapsilta kerätyn aineiston analyysin tyypittelyyn. Tämän tyypittelyn perusteella rakensimme neljä erilaista persoonaa (kuva 4) työpajaa varten. Persoonien käytön tarkoitus työpajassa oli lämmitellä asiantuntijoita lasten maailmaan ja herätellä asiantuntijoita pohtimaan hyvinvointia lapsen näkökulmasta.

Liisa 5v.

- Käy päiväkodissa, viskari-ryhmässä
- Perheeseen kuuluu Liisan lisäksi äiti, isä, isovelji ja pikkusisko
- Harrastaa viulunsoittoa, tanssia, jalkapalloa ja käy laulutunneilla
- Tekee tunnollisesti viskaritehtävät, huolehtii omista tavaristaan ja tekee kotona kotitöitä
- Toivoisi lisää omaa aikaa

Jimi 6v.

- Eskarilainen
- Perheessä äiti, isä ja 4-vuotias pikkuveli
- Harrastaa uintia kerran viikossa
- Tykkää viettää aikaa ulkona luonnossa
- Rakenteluleikit mielekkäitä
- Toivoisi saavansa koiran lemmikiksi

Siiri 5v.

- Käy päiväkodissa, viskari-ryhmässä
- Perheeseen kuuluu Siirin lisäksi äiti ja isä ja lemmikkikissa
- Ei harrastuksia, on kiinnostunut eläimistä
- Siirillä ei ole päiväkodissa kavereita
- Siiri on kertonut kotona äidille, että päiväkodissa häntä kiusataan jättämällä leikkien ulkopuolelle ja välillä tönitään
- Toivoisi saavansa kaverin

Noa 6v.

- Käy päiväkodissa esiopetuksessa
- Perheeseen kuuluu Noan lisäksi äiti, isä ja siskopuoli. Isä asuu eri osoitteessa kuin Noa. Noa vieraillee isän luona joka toinen viikonloppu
- Harrastaa jalkapalloa
- Noalla on päiväkodissa leikkiseuraa, mutta hyvät kaverit puuttuvat
- Noa on esiopetustilanteissa usein levoton ja keskittyminen on vaikeaa
- Toivoisi tulevansa ammattilajajalkapalloilijaksi

Kuva 4 Työpajassa käytetyt persoonat

Asiantuntijoiden työpajaan valittiin kutsuttavaksi varhaiskasvatuksen asiantuntija, koulupsykologi, erityissosiaalihjaaja, Lape-hankkeen kehittämissuunnittelija, ammattikorkeakoulun yliopettaja sekä Laurean Lape-hankkeen projektipäällikkö. Kutsutut valikoituivat Lape-hankkeen yhteistyöverkostosta. Kutsu lähetettiin kahdeksalle asiantuntijalle Doodle-kutsuna, jossa osallistujat saivat valita itselleen parhaiten sopivan ajankohdan viidestä eri päivä- ja aika ehdotuksesta. Kutsuun vastasivat kaikki asiantuntijat ja päädyimme järjestämään työpajan tiistaina 22.5.2018, jolloin mahdollisimman moni kutsuttu pääsisi osallistumaan työpajaan.

Työpajan ideana oli kuvata internetistä tulostettujen kuvien avulla lapsen päivän eri vaiheet, kuten aamutoimet, päiväkotiin meno, päiväkodin arjen tilanteita, vapaa-aikaa ja iltatoimia. Jokaiselle asiantuntijalle saa yhden persoonan, jonka kautta hän pohtii lapsen päivää ja tekee havaintoja siitä, millaista tietoa kaippaa lisää lapsen subjektiivisesta hyvinvoinnista. Asiantuntijoille esitetään myös tutkimusryhmän laatimat haastattelukysymykset subjektiivisesta hyvinvoinnista ja asiantuntijoita pyydetään kommentoimaan niitä.

Työpajaan osallistui lopulta kolme asiantuntijaa. Osallistujille esiteltiin työpajan ohjelma ja persoonat. Persoonat jaettiin kolmelle osallistujalle. Persoonista jätettiin yksi, Jimi (6v), pois sen vuoksi, että työpajaan osallistujia oli vain kolme asiantuntijaa. Asiantuntijoista Jimi ja Noa muistuttivat sen verran paljon toisiaan, että Jimi voitaisiin jättää pois. Osallistujat saivat persoonan mukana tietyn värisiä post-it lappuja seuraavasti: Liisa-persoonan saanut osallistuja sai pinkin väriset post-it laput, Noa-persoonan saanut vihreät laput ja Siiri-persoonan saanut oranssit post-it laput. Osallistujia pyydettiin kirjaamaan kysymyksiä oman persoonan subjektiivisen hyvinvoinnin näkökulmasta post-it lapuille ja sijoittamaan ne isolle paperille siihen kohtaan lapsen päivää, kun ne kuuluivat. Alla kuva tästä työpajatyöskentelystä (kuva 5).

Kuva 5 Asiantuntijoille järjestetyn työpajassa tuotettua aineistoa ja havaintoja

Asiantuntijoiden listattua kysymykset, jotka heille persoonien pohjalta heräsi, purettiin lapsen päivää persoonien kautta. Jokainen asiantuntija esitti vuorollaan saamansa persoonan kautta tehdyt havainnot ja mahdollisesti heränneet huolet. Asiantuntija myös kertoi, millaisiin kysymyksiin kaipasi vielä vastauksia saamansa persoonan osalta. Seuraavaksi esitellään havaintoja ja huolia, joita asiantuntijat persoonien avulla tekivät sekä esitetään kysymykset, joita ehdotettiin lisättävän mittaristoon.

SIIRI 5V.

Käy päiväkodissa, viskariryhmässä. Perheeseen kuuluu Siirin lisäksi äiti ja isä ja lemmikkikissa. Ei harrastuksia, on kiinnostunut eläimistä. Siirillä ei ole päiväkodissa kavereita. Siiri on kertonut kotona äidille, että päiväkodissa häntä kiusataan jättämällä leikkien ulkopuolelle ja välillä tönittää. Toivoisi saavansa kaverin.

Asiantuntijalle heränneet kysymykset:

1. Onko kiusaamisesta ja yksinäisyydestä puhuttu päiväkodissa?
2. Mitä tekee iltaisin?
3. Onko mietitty harrastusta?
4. Onko päiväkodissa kivaa?
5. Onko naapurustossa saman ikäisiä lapsia?

Kuva 6 Persoona Siiri ja asiantuntijan kysymykset

Siirin (kuva 6) saanut asiantuntija pohti, onko kiusaamisesta ja yksinäisyydestä puhuttu päiväkodissa, mitä Siiri tekee iltaisin ja onko hänelle mietitty harrastusta. Lisäksi asiantuntija mietti, onko Siiristä päiväkodissa kivaa ja onko Siirin naapurustossa saman ikäisiä lapsia, joiden kanssa tämä voisi ystävystyä? Kiusaamiseen liittyvä kysymys päätettiin lisätä omaksi kysymykseksi mittaristoon. Kiusaaminen mainittiin myös lasten haastatteluissa ja selkeästi kysymykselle on tarve lapsen subjektiivisen hyvinvoinnin mittaristossa. Asiantuntijat näkivät mittariston mahdollisuutena tuoda esille lapsen kiusaamisen kokemuksen. Mittaristo antaa parhaimmillaan lasten parissa työskentelevälle asiantuntijalle, kuten opettajalle, tilaisuuden puuttua kiusaamisen kokemukseen ja tehdä tarvittavia toimenpiteitä lapsen ryhmässä, jotta kiusaaminen saadaan loppumaan.

NOA 6V. Käy päiväkodissa esiopetuksessa. Perheeseen kuuluu Noan lisäksi äiti, isä ja siskopuoli. Isä asuu eri osoitteessa kuin Noa. Noa vierailee isän luona, joka toinen viikonloppu. Harrastaa jalkapalloa. Noalla on päiväkodissa leikkiseuraa, mutta hyvät kaverit puuttuvat. Noa on esiopetustilanteissa usein levoton ja keskittyminen on vaikeaa. Toivoisi tulevansa ammattilaisjalkapalloilijaksi.

Asiantuntijalle heränneet kysymykset:

1. Miten kauan uusioperhe on asunut yhdessä?
2. Miten paljon on yhteydessä isään?
3. Loma-ajat?
4. Miten tulee toimeen isäpuolen kanssa?
5. Mitä perhe tekee yhdessä vapaa-aikana?
6. Onko perhe muuttanut uudelle alueelle?
7. Oliko Noalla aiemmin kavereita?
8. Miten levottomuus on huomioitu päiväkodissa, onko tukitoimia?

Kuva 7 Persoona Noa ja asiantuntijan kysymykset

Noan (kuva 7) saanut asiantuntija jäi pohtimaan, kuinka kauan Noan uusioperhe on asunut yhdessä ja miten paljon Noa on yhteydessä isäänsä. Lisäksi hän mietti, miten Noa tulee toimeen isäpuolen kanssa ja kenen luona Noa viettää lomiamia. Asiantuntija halusi vastauksia myös kysymyksiin mitä perhe tekee yhdessä vapaa-ajalla, onko perhe muuttanut uudelle alueelle ja onko Noalla aiemmin ollut hyviä kavereita. Lisäksi hän vielä mietti, onko Noan levottomuus otettu huomioon päiväkodissa ja onko siihen kenties haettu jonkinlaisia tukitoimia. Näistä asiantuntijan esittämistä lisäkysymyksistä päätettiin mittaristoon lisätä lapsen vapaa-aikaa koskevat kysymykset: Mitä teet päiväkodin jälkeen? Millainen on sunnuntai-ilta, mitä silloin tapahtuu? Mitä tapahtuu ennen päiväkotia? Myös Siirin saanut asiantuntija oli esittänyt vapaa-aikaa koskevan lisäkysymyksen, joten selvästi asiantuntijat kaipaavat enemmän tietoa lapsilta, mitä lapset tekevät vapaa-ajalla ja miten he vapaa-ajan vieton kokevat. Nämä lisäkysymykset antavat asiantuntijoille lisää tietoa lasten aamurutiineista ja perheen toimintatavoista sekä perheen tavoista viettää vapaa-aikaa iltaisin ja viikonloppuisin. Asiantuntija saa tietoa lapsen omasta kokemuksesta ja kasvuolosuhteista.

LIISA 5V. Käy päiväkodissa, viskariryhmässä. Perheeseen kuuluu Liisan lisäksi äiti, isä, isovelji ja pikkusisko. Harrastaa viulunsoittoa, tanssia, jalkapalloa ja käy laulutunneilla. Tekee tunnollisesti viskaritehtävät, huolehtii omista tavaroistaan ja tekee kotona kotitöitä. Toivoisi lisää omaa aikaa.

Asiantuntijalle heränneet kysymykset:

1. Mikä on elämässä hauskaa?
2. Viihdytkö viskarissa?
3. Söitkö aamupalan?
4. Mistä leikeistä tykkäät?
5. Mitä haluaisit tehdä lomalla?
6. Nukuitko hyvin?
7. Kuka sinua hoitaa?
8. Mitä haluaisit tehdä illalla?

Kuva 8 Persoonan Liisa ja asiantuntijan kysymykset

Liisan (kuva 8) persoonan saanut asiantuntija pohti sellaisia kysymyksiä kuin, mikä Liisasta elämässä on hauskaa, viihtyykö hän viskarissa ja mistä leikeistä hän pitää, söikö Liisaa aamupalaa, nukkuiko hyvin, kuka häntä hoitaa ja mitä Liisa haluaisi tehdä iltaisin tai lomalla. Mittaristoon päätettiin lisätä kysymys: Kuka sinua hoitaa? Vastaus kysymykseen kertoo sekä fyysisestä, että sosiaalisesta hyvinvoinnista ja tuottaa asiantuntijoille tietoa siitä, kokeeko lapsi, että hänestä huolehditaan ja häntä hoidetaan ja kuka häntä hoitaa. Tämän persoonan kautta asiantuntija jäi miettimään, joutuuko lapsi kantamaan ikätasoon nähden liikaa vastuuta omista asioistaan sekä huolehtimaan kotona asioista, jotka ovat vanhemman vastuulla. Asiantuntija jäi erityisesti pohtimaan, saiko tämä persoona tarvitsemaansa hoivaa ja huolenpitoa riittävästi. Tällaisen persoonan kohdalla mittaristo koettiin todella tärkeäksi ja tarpeelliseksi. Mittaristoa käyttämällä tällaisen lapsen kokemus tulee huomioiduksi ja se voidaan ottaa lapsen vanhempien kanssa puheeksi sekä tehdä tarvittavat toimenpiteet tilanteen parantamiseksi. Lasten oikeuksien julistuksen mukaan jokaisella lapsella on oikeus hoivaan ja huolenpitoon. Julistus hyväksyttiin vuonna 1959. (Unicef)

Kun kaikki persoonat oli käyty läpi, asiantuntijoille esitettiin lasten haastattelukysymykset subjektiivisesta hyvinvoinnista ja asiantuntijat saivat kommentoida kysymyksiä. Kysymys milloin menet nukkumaan, koettiin irrelevantiksi ja se tulisi asiantuntijoiden mielestään poistaa mittaristosta kokonaan, koska ei tuota oleellista tietoa lapsen hyvinvoinnista. Asiantuntijoita kiinnosti paljon se, mitä lapsi kertoo arjesta päiväkodin jälkeen kotona tai viikonloppuna. Mittaristoon lisätään kysymykset: Mitä teet kotona päiväkodin jälkeen? Mitä teet kotona viikonloppuisin? Nämä kysymykset heräsivät kahden persoonan kohdalla ja herätti keskustelua siitä, miten kysymys antaa paljon tärkeää tietoa siitä, mitä lapsen vapaa-ajalla tapahtuu.

Asiantuntijat pohtivat pelin kulkua ja mahdollisuutta, josta lapsi saisi valikoida asioita, kuten perheeseen kuuluvat jäsenet ja ihmiset, jotka lapsi kokee itselleen tärkeiksi. Asiantuntijoiden kanssa suunniteltiin lapselle mahdollisuutta pelin alussa muokata itselleen oma koti ja oma perhe. Asiantuntijat pohtivat, kuinka peli voisi tuottaa lapselle pelin edetessä palautetta lapsen omasta hyvinvoinnista. Pelin pelaamista suunniteltiin rajattavaksi aikuisen ohjaukseen ainostaan varhaiskasvatuksessa, neuvolassa tai muussa vastaavassa paikassa, mutta ei lapsen kotona. Kysymysten asettelussa käytettäisiin hymynaamoja, esimerkiksi lapsen arvioidessa sitä, miten hyvin hän on nukkunut yöllä.

Ruokailuun liittyen asiantuntijat ehdottivat peliin kysymystä ruoista, joita lapsi haluaisi maistaa tai syödä. Samalla peli voi tuottaa lapselle tietoa siitä, mikä ruoka on terveellistä ja hyvinvoinnille hyväksi. Sosiaalisesta ja materiaalisesta hyvinvoinnista asiantuntijat ehdottivat lisättävien kysymykset: Millainen on hyvä elämä ja mitkä asiat ovat sinulle tärkeitä.

Asiantuntijat keskustelivat myös pelin mahdollisuudesta toimia interventiomallina silloin, kun halutaan saada tietoa koko lapsiryhmästä ja lasten välisistä kaverisuhteista. Tällöin tietyt indikaattorit testattaisiin koko ryhmässä ja yhdessä päätettäisiin, mihin asioihin tartutaan ja mihin kohtiin tulisi tehdä interventio ja korjausliikkeet. Indikaattoreiden kehittäminen oikeaan muotoon koettiin todella tärkeäksi.

Asiantuntijat pohtivat mittariston pelillisyyttä ja sitä, mikä merkitys sillä on, että lapsen mielenkiinto peliin säilyy, jotta lapsi jaksaa pelaamalla tuottaa hyvinvointitietoa. Pelissä tulee asiantuntijoiden mielestä olla riittävästi lasta motivoivia asioita, joita lapsi pelin edetessä saavuttaa, jotta mielenkiinto peliin säilyy. Mikäli mittaristo rakentuu myöhemmin digitaalisiksi peliksi, on tärkeää järjestää oma, erillinen työpaja pelinkehittäjille ja kehittää peli lopulliseen muotoon edelleen yhdessä lasten parissa työskentelevien asiantuntijoiden kanssa.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä ja osallistua ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti itseään koskevien asioiden käsittelyyn (Unicef). Yleisten eettisten ohjeiden mukaisesti tutkimukseen osallistumisen on oltava lapselle vapaaehtoista. Keskusteltaessa haluaako lapsi osallistua keskusteluun, lapselle on kerrottava riittävän selkeästi mitä haastattelu ylipäätään tarkoittaa ja mitä lapselta odotetaan. Haastattelun eettisyyden kannalta on myös tärkeää saada lapsen lupa tuotosten ja tulosten julkaisuun. Lapselle on myös kerrottava, mitä varten aineistoa kerätään ja mitä haastattelusta saadulle tiedolle tapahtuu haastattelun jälkeen. (Aarnos 2010, 172-174.) Lapsi ei päättää yksin osallistumisestaan haastatteluun, koska tutkimuseettisten ja lainsäädännöllisten syiden vuoksi on lapsen tutkimukseen osallistumisesta oltava aina lapsen huoltajan suostumus. Näin päätös lapsen kvalitatiivisesta haastattelusta onkin yleensä aina vähintään kolmen osapuolen yhteinen päätös, jossa huoltaja on luvan antamisen vuoksi osallisena tutkimuksessa vaikkei huoltaja itse olisikaan tutkimuksen kohteena. Lapsella on oma käsityksensä siitä, millaisesta tilanteesta

haastattelussa on kyse ja mitä seurauksia haastattelulla on. Lapsen näkökulmasta katsottuna onkin tärkeää, että hän saa tutkimuksesta ja haastattelusta tarpeeksi tietoa. Lapsen osallistuksessa kyselyyn hän asettaa itsensä vuorovaikutukselliseen suhteeseen niin haastattelijan kuin myös kuvauksensa kohteen kanssa. Esimerkiksi kiusaaminen voi olla aihe, josta lapsi ei mielellään puhuisi, koska lapsi saattaa olettaa, että puhumisesta saattaa koitua ikäviä seurauksia lapselle myös ikätoveri ryhmässä. Onkin erittäin tärkeää, että lapselle on kerrottu selkeästi mistä haastattelussa on kyse, mikä on haastattelijan rooli ja miten lapselta saatua tietoa aiotaan käyttää. Jos lapsella ei ole tarpeeksi selkeää kuvaa tutkimuksen julkisuudesta tai luottamuksellisuudesta, hän voi vältellä aiheita, jotka saattavat johtaa hänet omasta mielestään hankalaan asemaan esimerkiksi ikätovereiden keskuudessa. Lasta haastateltaessa ei tule unohtaa tutkimuseettisiä näkökulmia vain sillä verukkeella, että lapsen vanhemmille on tiedotettu tutkimuksesta riittävän laajasti. (Alasuutari 2009, 145-149).

6.2 Haastattelut

Toinen osa opinnäytetyön aineistosta koostui alle kouluikäisten lasten parissa työskentelevien asiantuntijoiden haastatteluista. Haastattelurunkoa laadittaessa tavoite oli selvittää asiantuntijoiden havaintoja ja näkemyksiä lapsille esitetyistä haastattelukysymyksistä, jotka toimisivat subjektiivisen hyvinvointimittariston pohjana. Haastatteluissa kysyttiin myös, miten ja mistä asiantuntijat tällä hetkellä saavat tietoa lasten subjektiivisesta hyvinvoinnista ja millaista tietoa he kaipaisivat lisää. Kysyimme myös, mitä mittariston kehittämisessä asiantuntijoiden mielestä tulisi erityisesti ottaa huomioon.

Aineiston analyysissä käytettiin samaa teemoittelua kuin Setälä ja Takala (2018) omassa lapsilta kerätyssä aineistossaan. Näin asiantuntijoiden haastattelun tuloksia voitaisiin jollain tavalla verrata lasten haastattelujen tuloksiin ja lapsen subjektiivisen hyvinvoinnin mittariston kriteeristöön, jossa nämä neljä teemaa on ajateltu olevan omia kokonaisuuksia. Teemat ovat psyykinen, sosiaalinen, materiaallinen ja fyysinen hyvinvointi.

6.2.1 Lasten hyvinvointitieto asiantuntijoiden työssä

Alle kouluikäisten parissa työskentelevien asiantuntijoiden haastattelujen alussa kysyttiin: Miten ja mistä asiantuntijat tällä hetkellä saavat tietoa lasten hyvinvoinnista? Neljä asiantuntijaa vastasi saavansa tietoa havainnoimalla ja keskustelemalla lapsen kanssa. Yksi näistä neljästä nosti esille lapsen leikin. Asiantuntija kertoi, kuinka lapsen leikistä heijastuu asioita, joita lapsella on mielen päällä ja miten leikissä lapsi voi ilmaista itseään ja käsitellä tunteitaan. Kaksi asiantuntijaa vastasi saavansa tietoa keskustelemalla lasten vanhempien kanssa. Kaksi asiantuntijaa sai tietoa myös päiväkodin henkilökunnalta. Muita välineitä, joista

asiantuntijat saivat tietoa lapsen hyvinvoinnista, olivat internet, varhaiskasvatussuunnitelmat, alan kirjallisuus ja artikkelit.

”Keskusteluista lasten kanssa. Seuraamalla ja havainnoimalla lasta arjen tilanteissa kuten leikissä. Leikki on lapsen keino ilmaista itseään, käsitellä tunteitaan ja leikistä heijastuu mitä lapsella on milloinkin mielen päällä.” (H4)

Toisena haastattelukysymyksenä asiantuntijoilta kysyttiin, millaista tietoa he kaipaavat työsäään lisää lasten hyvinvoinnista. Kolme asiantuntija kaipasi lisää henkisen hyvinvoinnin tukemiseen liittyvää tietoa. Yksi asiantuntija kaipasi erityisesti lisää tietoa perheen hyvinvoinnin ja tuen hakemiseen perheelle sekä vakavammista psyykkisistä ongelmista.

”Perheen hyvinvointi ja tuen hakeminen perheelle, Vakavammat psyykkiset ongelmat” (H3)

Yksi asiantuntijoista vastasi tarvitsevänsä enemmän tietoa sosioemotionaalisiin tunnereaktioihin liittyvää tietoa. Asiantuntijaa toivoi lisää tietoa myös siitä, miten leikki ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan tuki tukee lapsen sosioemotionaalisia taitoja arjessa ja miten tuki heijastuu lapsen kotiin. Asiantuntija koki yhteistyön tässä kohtaa vanhempien kanssa todella tärkeäksi.

”Sosioemonaalisiin tunnereaktioihin liittyvää. Miten leikkii ja veon tuki tukee lapsen sos.emotionaalisia taitoja arjessa ja miten tuki heijastuu kotiin.” (H4)

Yhdelle asiantuntijalle materiaallinen hyvinvointi oli kokonaan uusi käsite, jota hän ei ollut aiemmin kohdannut. Tämä haastattelu sai hänet pohtimaan hyvinvointia myös materiaalsen hyvinvoinnin näkökulmasta. Yksi asiantuntija kaipaa lisätietoa perheestä ja lapsesta silloin, jos perheessä on jokin normaalista arjesta poikkeava tilanne, kuten vakava sairastuminen tai ero.

”Perheiltä olisi mukavaa saada tietoa paremmin, esim.sairastumisten syistä, onko perheessä tapahtunut jotain, mikä voi vaikuttaa lapsen hyvinvointiin (ero yms.).” (H2)

Yksi asiantuntija toivoo saavansa lisää tietoa muun kielisten lasten suomen kielen kehityksestä sekä siitä, miten muun kieliset lapset kokevat varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen. Lisäksi häntä kiinnostaa, miten tietokonepelit vaikuttavat pikkulasten aivoihin. Asiantuntija haluaisi myös tietää, miten pystyisi vaikuttamaan Vantaan asunto- ja yhdyskunta politiikkaan.

”Tietoa muunkielisten lasten suomenkielen kehityksestä (0-10-vuotiaana), miten muunkieliset lapset kokevat päivähoidon ja esiopetuksen, miten tietokonepelit

vaikuttavat pikkulasten aivoihin, miten pystyy vaikuttamaan Vantaan asunto- ja yhdyskuntapolitiikkaan.” (H1)

6.2.2 Psyykinen hyvinvointi

Asiantuntijoita pyydettiin haastattelun seuraavassa vaiheessa kommentoimaan lapsille esitetyjä haastattelukysymyksiä, jotka on jaettu neljään hyvinvoinnin osa-alueeseen, joista ensimmäisenä tarkastellaan psyykkisen hyvinvoinnin kysymyksiä. Taulukossa 2 on esitetty lasten haastattelukysymykset psyykkisen hyvinvoinnin osa-alueesta.

PSYKKINEN HYVINVOINTI
1. Mikä tekee sinut iloiseksi?
2. Missä olet hyvä?
3. Milloin sinulla on paha mieli?
4. Mikä sinua pelottaa? Apukysymys: Mikä siinä pelottaa?

Taulukko 2 Alkuperäiset psyykkisen hyvinvoinnin kysymykset

Ensimmäinen kysymys oli: Mikä tekee sinut iloiseksi? Tähän kysymykseen asiantuntijat eivät kommentoineet haastattelussa mitenkään. Yleisin lasten mainitsema vastaus liittyi kavereihin ja kaveruuteen. Materiaalisista asioista mainittiin syöminen ja herkut. Muista vastauksista yleisimmät olivat leikkiminen, urheilu ja jokin muu tekeminen. (Setälä ja Takala 2018, 35.) Tämän opinnäytetyön näkökulmasta kysymys on hyvä ja antaa asiantuntijoille tärkeää tietoa lapsen subjektiivista hyvinvointia lisäävistä tekijöistä. Setälän ja Takalan tutkimuksen mukaan lapset kokevat kaverisuhteet tärkeiksi. Kaverisuhteiden merkitys lapsen kokemalle hyvinvoinnille on tärkeä, joten varhaiskasvatuksessa ja koulussa opettajien tehtävä tukea ja edistää lasta luomaan kaverisuhteita on tärkeä ja merkittävä lapsen hyvinvoinnin kannalta.

Toiseen kysymykseen missä olet hyvä, ehdotettiin lisättävän jokin kertomus tukemaan kysymystä. Kertomus avaisi lapselle paremmin sen, mitä kysymyksellä tarkoitetaan. Kysymystä tulee muotoilla paremmin mittaristoon, jotta lapsen on helpompi ymmärtää, mitä kysymyksellä tarkoitetaan ja vastata siihen. Lapsista lähes kaikki vastasivat jonkin asian, missä kokivat olevansa hyviä. Kukaan ei sanonut, ettei olisi hyvä missään. Yleisin vastaus liittyi liikuntaan tai urheiluun. (Setälä ja Takala 2018, 36.) Kysymys antoi lapsille mahdollisuuden kertoa omista mielenkiinnon kohteistaan ja harrastuksistaan. Kysymys antoi myös tietoa siitä, miten lapsi näkee itsensä ja taitonsa ja missä hän on hyvä. Kysymyksellä on positiivinen ja kannustava

merkitys lapsen vahvuuksien tunnistamiseen ja positiivisen minäkuvan rakentamiseen, joten kysymys hyvä ja tärkeä mittaristolle.

Kolmas kysymys oli: Mikä tekee sinulle pahan mielen? Yksi asiantuntijoista toivoi tähän kysymykseen lisättävän apukysymyksiä auttamaan lasta vastaamaan kysymykseen. Asiantuntijan mielestä kysymys oli lapselle liian vaikea vastattava sellaisenaan. Setälän ja Takalan (2018, 36-38) tutkimuksessa lasten haastattelujen vastaukset jaettiin neljään teemaan: väkivalta ja kiusaaminen, vaille jääminen, muut tekijät ja en tiedä. Tärkeä huomio väkivaltaa ja kiusaamista koskevissa vastauksissa oli se, kuinka paljon lapset kertoivat kokeneensa sitä. Nuoremmat lapset mainitsivat erityisesti lyömisen, joka oli ikätoverin tekemää ja tapahtui yleensä päiväkodissa. Toisena asiana nousi esiin jostain vaille jäämisen kokemus, Muutama lapsi vastasi pahaa mieltä aiheuttavan se, jos ei oteta mukaan leikkiin ja pari sen, ettei pääse johonkin tiettyyn paikkaan. Pahan mielen aiheuttajaksi mainittiin myös yksinolo. Kysymys tuotti tietoa hyvinvointia haittaavista tekijöistä, joita ovat väkivalta, kiusaaminen. Nämä aiheuttivat lapsille negatiivisia tunteita ja pahaa mieltä. Aihe on selvästi sellainen, jota tulee miettiä tarkasti mittaristoa viimeistellessä. Mittaristoon päätettiin lisätä kysymykset: Onko kukaan koskaan satuttanut sinua? Onko sinua koskaan kiusattu? Oletko nähnyt kiusaamista, miltä se on tuntunut? Toisena merkittävänä pahaa mieltä tuottavana asiana nousi lasten erilaiset vaille jäämisen kokemukset, joista suurin oli leikin ulkopuolelle jääminen. Tämä ilmiö on tuttu päiväkotijäsen- ja koulumaailmassa, joten mittaristoon päätettiin lisätä kysymys: Pääsetkö mukaan leikkeihin? Setälä ja Takala (2018, 51) kirjoittavat, että riski syrjäytymiselle on jo olemassa ja kokemus yksinäisyydestä on uhka lapsen hyvinvoinnille. Vaikka asia on surullinen ja ikävä, voidaan todeta, että hyvinvoinnin mittaristo tulee tarpeeseen, jos yhdenkin lapsen yksinäisyyteen voidaan puuttua ja tilanteeseen löytää ratkaisuja yksinäisyyden poistamiseksi. Tämä toki vaatii vielä mittariston käyttöön ottamista ja sen tulosten hyödyntämistä ja niiden eteen toimimista. Voidaan kuitenkin todeta, että ollaan oikeilla jäljillä, vaikka työtä on paljon edessä.

Neljäs kysymys oli: mikä sinua pelottaa? Tähän kysymykseen yksi asiantuntija ehdotti lisättävän apukysymyksiä tai korvattavan tämän kysymyksen seuraavilla kysymyksillä: Missä tilanteessa tai missä paikassa sinua pelottaa? Setälän ja Takalan (2018, 39) tutkimuksessa lapsilta tätä kysyttäessä, kukaan lapsista ei ahdistunut kysymyksestä ja kysymykseen vastattiin avoimesti. Kysymykset esitettiin hienovaraisesti lasten reaktioita tarkkaillen, koska tiedostetaan, että kysymys voi aiheuttaa lapsissa ahdistuksen tunteita. Lapsia pelottivat: pimeä, joka oli suurin yksittäinen pelon aiheuttaja, ei mikään, yksittäiset asiat tai tapahtumat. Yksi lapsista ei osannut sanoa, mikä häntä pelottaa. Vastaus saattaa viitata siihen, että pelon tunne oli lapselle tuttu, mutta lapsi ei osannut sanoittaa sitä. Asiantuntijoiden ehdottamat lisäkysymykset tukevat myös Setälän ja Takalan havaintoa siitä, että lapsen voi olla vaikea sanoittaa pelkoa ja lisäkysymykset tai kysymyksen uudelleen muotoilu voi auttaa lasta vastaamaan kysymykseen tarkemmin. Mittaristoon päätettiin lisätä pelkoa koskevaan kysymykseen apukysymyksiksi kysymykset: Milloin tai missä tilanteessa sinua pelottaa? Missä paikassa sinua

pelottaa? lisätä Yksi asiantuntija ehdotti myös yleisen fiilisen kartoittamista lapselta esimerkiksi sillä, onko lapsella tämän omasta mielestä enemmän hyviä ja iloisia vai huonoja ja surullisia päiviä. Mittaristoon päätettiin lisätä kysymys: Millainen fiilis sinulla yleensä on? Onko enemmän hyviä ja iloisia vai huonoja ja surullisia päiviä?

Työpajan ja haastattelujen tuloksien pohjalta syntyi lopulliset lapsille esitettävät subjektiivisen hyvinvoinnin psyykkistä osa-alueita mittaavat kysymykset (taulukko 3). Taulukosta selviää, että mitään alkuperäisistä kysymyksistä ei koettu tarpeettomiksi. Sen sijaan, uusia kysymyksiä on saatu kartoittamaan lapsen leikkiä, fiilistä ja kiusaamista koskevista aiheista.

ALKUPERÄISET KYSYMYKSET	LOPULLISET KYSYMYKSET
PSYKKINEN HYVINVOINTI	
1. Mikä tekee sinut iloiseksi?	1. Mikä tekee sinut iloiseksi?
2. Missä olet hyvä?	2. Missä olet hyvä? Tarina avaamaan kysymystä, mitä kysymyksellä tarkoitetaan.
3. Milloin sinulla on paha mieli?	3. Milloin sinulla on paha mieli?
4. Mikä sinua pelottaa? Apukysymys: Mikä siinä pelottaa?	4. Onko kukaan koskaan satuttanut sinua?
	5. Kiusataanko sinua? Oletko nähnyt kiusaamista, miltä se on tuntunut?
	6. Pääsetkö mukaan leikkeihin?
	7. Mikä sinua pelottaa? Apukysymys: Mikä siinä pelottaa? Missä tilanteessa tai paikassa sinua pelottaa?
	8. Millainen fiilis sinulla yleensä on? Onko enemmän hyviä ja iloisia vai huonoja ja surullisia päiviä?

Taulukko 3 Alkuperäiset ja lopulliset psyykkisen hyvinvoinnin kysymykset. Harmaalla pohjalla ne kysymykset, jotka ovat syntyneet tämän opinnäytetyön tuloksena

6.2.3 Sosiaalinen hyvinvointi

Lapsille esitetyt alkuperäiset haastattelukysymykset sosiaalisen hyvinvoinnin osa-alueesta on esitetty taulukossa 4. Asiantuntijat saivat kommentoida ja esittää kehittämissuhteita sosiaalisen hyvinvoinnin osa-alueen kysymyksiin. Näitä kehittämissuhteita ja kommentteja tarkastellaan seuraavassa osiossa.

SOSIAALINEN HYVINVOINTI
1. Kenen kanssa vietät aikaasi? Apukysymyksenä: Kotona, päiväkodissa/koulussa?
2. Mitä teette yhdessä?
3. Minkä nimisiä kavereita sinulla on? Apukysymys: Keitä he ovat?
4. Kuka kuuntelee sinua? Apukysymys: Keitä he ovat?

Taulukko 4 Alkuperäiset sosiaalisen hyvinvoinnin kysymykset

Sosiaalisen hyvinvoinnin kysymyksiin kukaan asiantuntija ei varsinaisesti kommentoinut jo olemassa olevia kysymyksiä. Asiantuntijoista kaksi halusi lisää tietoa lapsen perheestä, keitä siihen kuuluu ja onko lapsella isovanhempia. Yksi asiantuntija halusi lisätä mittaristoon kysymyksen: missä leikit? Asiantuntijoiden haastatteluissa nousi esille, että asiantuntijat kaipaavat tietoa lasten leikeistä. Asiantuntijat kertoivat kaipaavansa tietoa siitä, millaisia leikkejä lapsi leikkii, missä lapsi leikkii ja kenen kanssa lapsi leikkii. Asiantuntijat selittivät, että tieto lapsen leikeistä kertoisi heidän mielestään paljonkin lapsen hyvinvoinnista. Kysymykset leikeistä ovat oleellisia suhteessa lasten hyvinvointia käsittelevään mittaristoon, sillä leikillä on monta tehtävää lapsen elämässä. Leikki on muun muassa lapsen tapa ilmaista itseään (Vilkko-Riihelä, Laine 2006, 74). Yksi asiantuntija oli myös pohtinut, kertooko lapsi iloista ja suruista jollekin ja onko hänellä jokin henkilö, joka auttaa ja iloitsee lapsen kanssa näissä tilanteissa. Mittaristoon päätettiin lisätä kysymys: Missä leikit?

Ensimmäinen kysymys oli: Kenen kanssa vietät aikaasi? Setälän ja Takalan (2018, 39-40) mukaan osalle vastaajista kysymys epäselvä ja haastattelijan piti selventää sitä apukysymyksillä, kuten ”kenen kanssa teet asioita”. Suurin osa lapsista vastasi omat vanhemmat. Perheenjäsenistä moni lapsi kertoi viettävänsä aikaa myös sisaruksen tai sisarusten kanssa. Lapset nostivat kaverit yhtä merkittäväksi vanhempien rinnalle ajan vietossa. Kaksi lapsista kertoi viettävänsä aikaansa yksin. Kysymystä päädyttiin muokkaamaan muotoon: Kenen kanssa vietät aikaasi ja teet asioita?

Toinen kysymys oli: Mitä teette yhdessä? Tätä kysymystä kukaan asiantuntijoista ei kommentoinut mitenkään. Kysymys päätettiin jättää sellaisenaan mittaristoon. Kysymys tuottaa asiantuntijoille tietoa, millaista yhteistä tekemistä lapset tekevät kavereiden, perheiden ja muiden heille tärkeiden ihmisten kanssa tekevät.

Kolmas kysymys oli: Minkä nimisiä kavereita sinulla on? Tällä kysymyksellä haluttiin selvittää kaverisuhteiden määrää ja mahdollista yksinäisyyden kokemusta. Tätä kysymystä asiantuntijat eivät haastatteluissa kommentoineet lainkaan. Setälän ja Takalan (2018, 39) tutkimuksessa lapset ymmärsivät kysymyksen hyvin ja suurin osa lapsista pystyi helposti luettelemaan

kavereiden nimet. Suuri osa lapsista vastasi, että heillä on kavereita. Kaksi lapsista kertoi, ettei ole yhtään kaveria tai ei muista heidän nimiään. Yksi lapsista ei halunnut kertoa onko hänellä kavereita. Lasten kaverisuhteiden kartoittaminen on tärkeää lapsen hyvinvoinnin edistämisen näkökulmasta. Tähän kahden lapsen vastaamaan yksinäisyyteen tulisi tehdä interventio, jotta lapset saisivat kavereita eivätkä kokisi olevansa yksinäisiä. Lapsilla ei välttämättä ole vielä taitoja kaverisuhteiden luomiseen, jolloin tässä kohtaan aikuisen rooli on erittäin tärkeä, sillä aikuinen on se, joka voi havainnoida lapsen taitoja kaverisuhteiden luomisessa. Laine ja Vilkkio-Riihelä (2006, 75) kirjoittavat, että ensimmäiset yhteisleikit alkavat ilmaantumaan lapsen ollessa neljä-viisi vuotias. Tätä vaihetta ennen, on ollut rinnakkaisleikkejä, mutta niissä lapset eivät varsinaisesti vielä leiki samaa leikkiä, sillä molemmilla on omat leikit saman leikin sisällä. Yleensä kaksi-kolme vuotiaat ottavat vielä tavaroita toisen kädestä spontaanisti taikka lähtevät yhtäkkiä kesken leikin kävelemään pois, jättäen leikkikaverin hieman hämilleen. Leikissä lapsi oppii kaikkia tarvitsemiaan tärkeitä sosiaalisia taitoja, kuten vasta- vuoroisuutta, vuoron odottamista ja neuvottelutaitoja. (Laine & Vilkkio-Riihelä 2006, 75.) Leikkiä kehittyä siellä, missä aikuiset antavat sen kehittyä lasten kesken rauhassa. Aikuisen rooli leikin kehittymisen kannalta on siinä, että aikuinen estää lapsen syrjäytymisen, eli mahdollistaa sen, että kaikki lapset pääsevät tasavertaisesti osaksi leikkiä. Parhaiten aikuinen siis estää lasten syrjäytymistä, kun hän kannustaa lapsiryhmää opastamaan syrjäytymisvaarassa olevaa lasta, miten tätä leikkiä voisi leikkiä, koska vain lapset osaavat puhua lasten kesken leikin kieltä ja toimia parhaiten toistensa tukijoina leikissä. (Riihelä 2000, 190.) Kysymys nähdään tärkeänä säilyttää mittaristossa, eikä siihen ole tarvetta tehdä muutoksia. Mittaristoon päädyttiin lisäämään leikkiä koskeva kysymys: Missä leikit? Tämän kysymyksen tarve nousi asi- antuntijoilta haastattelun edetessä myöhemmässä vaiheessa.

Neljäs ja viimeinen sosiaalisen hyvinvoinnin osa-alueen kysymys oli: Kuka sinua kuuntelee?

Asiantuntijoiden mielestä kysymyksen voisi asetella paremmin. Kysymys voisi asiantuntijan mukaan olla: Kuka sinua hoitaa? Tällaisella kysymyksellä saadaan tietoa, miten lapsi kokee hoidon ja huolenpidon arjessa ja keneen aikuiseen lapsi yhdistää nämä kokemukset. Samalla tulee esille se, kokeeko lapsi huolehtivan itse itsestään. Mikäli lapsi kokee näin, ammattilai- selle avautuu mahdollisuus interventioon. Mittaristoa laadittaessa kysymys muokattiin muo- toon, kuka sinusta huolehtii, jolloin se on lapselle mahdollisimman helppo ymmärtää ja se päädyttiin lisäämään fyysisen hyvinvoinnin osa-alueeseen.

Myös Setälä ja Takala (2018, 40-41) havaitsivat, että kysymys kuka sinua kuuntelee, oli sellai- senaan lapsille liian vaikea ja vaati haastattelijalta kysymyksen avaamista. Apukysymyksinä käytettiin: kenelle voit kertoa sun juttuja ja kenelle voit puhua sun asioista. Suurin osa lap- sista vastasi omat vanhemmat. Osa lapsista mainitsi myös sisaruksen tai kaverin kuuntelevan heitä. Myös opettajat esiintyivät lasten vastauksissa henkilöinä, joille lapset kokivat voivansa puhua asioitaan. Kysymys vaatii muokkaamista lapselle paremmin ymmärrettäväksi.

Kysymyksestä saatu tieto on tärkeää ja kysymys on hyvä pitää mittaristossa. Perhe on lapsen elämässä yleensä ensimmäinen kosketus sosiaaliseen kanssakäymiseen ja se on myös tärkein ympäristö, jossa lapsi kasvaa. Perheen yhteinen aika on yleensä yhteiskunnan ja elinkeinoelämän rajoittama vanhempien käydessä töissä ja lasten käydessä päivähoitossa sekä vanhempien ollessa harrastuksissa ja toisinpäin. Suomessa on ollut keskustelua vanhempien läsnäolon puutteesta ja sen merkityksestä lapseen. Jotta lapsi ei jäisi vaille kaipaamaansa sosiaalista kanssakäymistä, on laadukkaalla varhaiskasvatuksella nähty olevan tärkeä rooli lasten elinoloista seuraavien erojen tasoittajana ja kaikkien lasten yhtäläisten kehittymismahdollisuuksien turvaajana (Paananen 2006, 9-10). Kysymys päädyttiin muokkaamaan muotoon: Kenelle voit kertoa sun juttuja ja onko sulla joku, joka auttaa sua kun tarvitset apua? Kuka?

Erityisesti opettajan rooli kuuntelijana on sellainen, joka on syytä ottaa keskusteluun koulussa ja päiväkodissa opettajan työtehtäviä kehitettäessä. Se, että opettajalla on aikaa ja mahdollisuus kuunnella lasta, voi olla todella merkittävää lapsen hyvinvoinnille. Viime aikoina tehdyt uutokset, etenkin varhaiskasvatuksessa saavat pohtimaan, edistävätkö vai heikentävätkö ne lasten hyvinvointia?

Taulukossa 5 on esitetty sekä lasten haastattelukysymykset sekä mittariston lopulliset kysymykset, joita on asiantuntijoiden ehdotusten mukaisesti tullut lisää. Myös apukysymyksiä on lisätty alkuperäisiin kysymyksiin helpottamaan kysymysten ymmärtämistä.

ALKUPERÄISET KYSYMYKSET	LOPULLISET KYSYMYKSET
SOSIAALINEN HYVINVOINTI	
1. Kenen kanssa vietät aikaasi? Apukysymyksenä: Kotona, päiväkodissa/koulussa?	1. Kenen kanssa vietät aikaasi ja teet asioita? Apukysymyksenä: Kotona, päiväkodissa/koulussa?
2. Mitä teette yhdessä?	2. Mitä teette yhdessä?
3. Minkä nimisiä kavereita sinulla on? Apukysymys: Keitä he ovat?	3. Minkä nimisiä kavereita sinulla on? Apukysymys: Keitä he ovat?
4. Kuka kuuntelee sinua? Apukysymys: Keitä he ovat?	4. Kenelle voit jutella sun juttuja ja onko sulla joku, joka auttaa sua kun tarvitset apua? Kuka?
	5. Missä leikit?
	6. Mitä teet päiväkodin jälkeen?
	7. Millainen on sun viikonloppu, mitä silloin tapahtuu?

Taulukko 5 Alkuperäiset ja lopulliset sosiaalisen hyvinvoinnin kysymykset. Harmaalla taustalla ne kysymykset, jotka ovat syntyneet tämän opinnäytetyön tuloksena

6.2.4 Materiaalinen hyvinvointi

Materiaalisen hyvinvoinnin osa-alueen kysymykset olivat kaikista suppein osio. Taulukossa 6 on esitetty materiaalisen hyvinvoinnin haastattelukysymykset lapsille. Asiantuntijoiden ideoita ja kommentteja kysymyksistä tarkastellaan seuraavaksi.

MATERIAALINEN HYVINVOINTI
1.Mikä on sinulle tärkeää?
2.Mitkä ovat sinun lempitavaroitasi?
3.Millainen koti sinulla on? Apukysymyksenä: Onko sinulla oma huone, keittiö, olohuone, makuuhuoneita?

Taulukko 6 Lapsille esitetyt materiaalisen hyvinvoinnin kysymykset.

Materiaalisen hyvinvoinnin ensimmäinen kysymys oli: Mikä on sinulle tärkeää? Kysymys oli kahden asiantuntijan mielestä liian abstrakti ja liian laaja. Molemmat asiantuntijat ehdottivat, että kysymys pilkottaisiin pienempiin osiin. Yksi kysymys voisi esimerkiksi olla: Mitkä tavarat ovat sinulle tärkeitä? Setälän ja Takalan (2018, 41) tutkimuksessa lapsille olivat muut asiat tärkeämpiä kuin materiaaliset asiat. Vain neljä lasta vastasi tärkeäksi tavaran, kolme lelun ja yksi lpadin. Puolet lapsista vastasi tärkeäksi sosiaaliset suhteet: vanhemmat ja kaverit. Lapset kertoivat kokevansa tärkeäksi sen, että kaikilla on kivaa tai ketään ei kiusata. Myös leikkimistä pidettiin tärkeänä. Mittariston materiaalisen hyvinvoinnin osa-alueen ensimmäinen kysymys päätettiin jättää sellaisenaan mittaristoon.

Toinen kysymys oli: Mitkä ovat lempitavaroitasi? Yksi asiantuntijoista ehdotti, että tämä kysymys voitaisiin pilkkoa pienempiin osiin tai muokata kysymystä esimerkiksi muotoon: mitkä tavarat ovat sinulle tärkeitä? Kysymyksen tavoitteena on saada lapsilta tietoon asioita, jotka kuvaavat materiaalista hyvinvointia. Setälän ja Takalan (2018, 42) tutkimuksessa melkein kaikki lapset vastasivat lempitavarakseen jonkin lelun, joten leikki ja lelut nähtiin taas vahvasti tärkeäksi. Yksittäisistä leluista yleisin vastaus oli legot. Toinen yksittäinen iso osa vastauksista oli uni- ja pehmolelut. Lapset eivät vastauksissaan maininneet teknologiaa. Setälä ja Takala (2018, 53) ehdottavat tutkimuksessaan seuraavia lisäkysymyksiä mittaristoon: mitkä tavarat kuuluvat hänen arkipäivään ja onko joitain tavaroita, joita lapsella ei ole mutta joita hän kokee tarvitsevänsä. Asiantuntijoiden sekä Setälän ja Takalan ehdotusten pohjalta mittaristoon päädyttiin muokkaamaan kysymystä lempitavarasta kysymykseksi: Mitkä tavarat ovat sinulle tärkeitä? Mittaristoon lisätään myös kysymys: Puuttuuko sinulta jokin tavara, jota tarvitset?

Kolmantena kysymyksenä oli: Millainen koti sinulla on? Apukysymyksenä kysyttiin, onko sinulla oma huone, keittiö, olohuone, makuuhuoneita. Yksi asiantuntijoista oli sitä mieltä, että apukysymys on liian johdattelleva, eikä sitä tulisi käyttää. Hänen mielestään ei tule kysyä onko lapsella omaa huonetta, koska silloin voidaan olettaa, että se olisi yhteydessä hyvinvointiin. Lapselta voi asiantuntijan mukaan kysyä hänen kodistaan, jolloin lapsi itse kertoo, jos pitää olennaisena, millaisia huoneita kotona on.

”Mielestäni ei pitäisi kysyä, onko lapsella oma huone, koska se sisältää voimakkaan oletuksen siitä, että se olisi yhteydessä hyvinvointiin, mikä ei pidä paikkaansa. Voi kysyä lapselta kodista, jolloin hän kertoo, jos pitää olennaisena, millaisia huoneita kotona on.” (H1)

Setälän ja Takalan (2018, 42-43, 47.) tutkimuksessa useat lapset osasivat kuvailla omaa kotiaan. Tarkempaa kuvailua varten haastattelijat joutuivat käyttämään apukysymyksiä. Suurimmalla osalla lapsista oli kotona oma huone ja muilla yhteinen lastenhuone. Kuvailllessaan kotiaan, lapset kertoivat myös, keitä kodissa asuu, vaikka sitä ei heiltä erikseen kysytty. Lapset kertoivat, kuka nukkuu missäkin huoneessa ja mitä muita huoneita kodista löytyy. Kysymykset tuottivat paljon tietoa lasten perheestä, vaikkei sitä erikseen kysytty. Tutkimuksessa ei kysytty lasten perheistä taustakysymyksiä, eikä tutkijoilla ollut niistä ennakkotietoa. Haastattelutilanteissa lapset kertoivat kuitenkin hyvin oma-aloitteisesti perheistään. Lapset osasivat hyvin kuvailla kotejaan ja perheitään sekä kertoa millaista siellä on. Lapset yhdistivät kodin perheeseen, ei pelkästään fyysiseen tilaan. Tässäkin kohtaa lapset palasivat materiaan sijaan sosiaalisiin suhteisiin.

Lapsen kotiin liittyvästä kysymyksestä päätettiin jättää pois apukysymys, onko lapsella oma huone. Lapset eivät nostaneet materiaa merkittäväksi hyvinvointia lisääväksi tekijäksi, vaan lapsille tärkeämpää olivat ihmiset.

Taulukossa 7 esitellään lapsille esitetyt haastattelukysymykset materiaalisesta hyvinvoinnista sekä mittariston lopulliset kysymykset. Materiaalisen hyvinvoinnin osa-alueeseen tuli vain yksi kysymys lisää ja materiaalisen hyvinvoinnin kysymykset ovat edelleen kaikista suppein osa-alue hyvinvoinnin mittaristossa.

ALKUPERÄISET KYSYMYKSET	LOPULLISET KYSYMYKSET
MATERIAALINEN HYVINVOINTI	
1.Mikä on sinulle tärkeää?	1. Mikä on sinulle tärkeää?
2.Mitkä ovat sinun lempitavaroitasi?	2.Mitkä tavarat ovat sinulle tärkeitä?

3. Millainen koti sinulla on? Apukysymyksenä: Onko sinulla oma huone, keittiö, olohuone, makuuhuoneita?	3. Puuttuuko sinulta jokin tavara, jota tarvitset?
	4. Millainen koti sinulla on? Apukysymyksenä: mitä huoneita siellä on?

Taulukko 7 Alkuperäiset ja lopulliset materiaalsen hyvinvoinnin kysymykset. Harmaalla pohjalla ne kysymykset, jotka ovat syntyneet tämän opinnäytetyön tuloksena

6.2.5 Fyysinen hyvinvointi

Fyysisen hyvinvoinnin osa-alueen lapsille esitetyt haastattelukysymykset on esitetty taulukossa 8. Seuraavaksi tarkastellaan asiantuntijoiden kehittämideoita ja ajatuksia näistä lapsille esitetyistä fyysisen hyvinvoinnin kysymyksistä.

FYYSINEN HYVINVOINTI
1. Milloin sinä menet nukkumaan?
2. Mitä tapahtuu ennen nukkumaan menoa? Apukysymys: syötkö iltapalaa, pesetkö hampaat, luetaanko iltasatu?
3. Harrastatko jotain? Mitä haluaisit harrastaa?
4. Mikä on sinun lempiruokasi kotona?

Taulukko 8 Alkuperäiset fyysisen hyvinvoinnin kysymykset

Ensimmäinen kysymys oli: Milloin sinä menet nukkumaan? Tähän kysymykseen yksi asiantuntija kommentoi, että lapsen on kovin hankala arvioida kellonaikaa. Kysymyksen voisi korvata esimerkiksi kysymyksellä: Heräätkö aamulla pirteänä? Tai: Oletko nukkunut tarpeeksi? Näin ollen ei ole järkevänä säilyttää tätä kysymystä mittariston kysymyspatteristossa. Kysymys päädettiin muokkaamaan muotoon: Miten nukut yöllä? Apukysymyksenä voi vielä kysyä: Hyvin? Huonosti? Kysymyksen yhteydessä voi lisäksi olla esimerkiksi hymynaamoja, jolla lapsi voi osoittaa miten hyvin on nukkunut.

Toinen kysymys oli: Mitä tapahtuu ennen nukkumaan menoa? Apukysymyksiä oli: Syötkö iltapalaa? Pesetkö hampaat? Luetaanko iltasatu? Yksi asiantuntija halusi lisättävän apukysymyksiin kysymyksen: Lauletaanko sinulle? Muuten asiantuntijat eivät tätä kysymystä kommentoineet. Setälä ja Takala (2018, 43) saivat kysymyksellä paljon tietoa lapsen arjesta ja siihen

kuuluvista rutiineista. Kaikki haastatellut lapset vastasivat kysymykseen, että ennen nukkumaanmenoa heillä on tietyt rutiinit ja useampi kertoi niistä yksityiskohtaisesti. Yleisiä rutiineja ennen nukkumaanmenoa olivat hampaiden pesu ja iltapala sekä iltasadun lukeminen. Kysymys päätettiin pitää mittaristossa ja apukysymyksiin lisätä kysymys: Lauletaanko sinulle?

Kolmas kysymys oli kaksi osainen: Harrastatko jotain? Mitä haluaisit harrastaa? Tähän kysymykseen asiantuntijat kommentoivat mitenkään, mutta fyysisen hyvinvoinnin osioon kaksi asiantuntijaa halusivat lisätä kysymyksen liikkumisesta. Toinen asiantuntijoista lisäsi liikunnan lisäksi myös kysymyksen ulkoilusta. Setälän ja Takalan (2018, 44) tutkimuksessa suuri osa lapsista vastasi kysymykseen harrastavansa jotakin. Lapsista, jotka eivät harrastaneet, olivat kaikki 5-vuotiaita ja päiväkodissa ja vain yksi koululainen kertoi, ettei hänellä ole harrastusta. Yksi lapsi ei halunnut kertoa harrastaako jotakin. Yleisesti harrastukset liittyivät urheilulajiin. Vaikka harrastukset näyttäytyivät hyvinvointia lisäävänä tekijänä, sen toisena puolena nähtiin myös ajankäytön ja vapaa-ajan merkityksellisyys. Setälä ja Takala (2018, 51-52) pohtivat voiko liiallinen tekeminen ja aktiivisuuden tavoittelu kääntyä hyvinvointia vastaan. Mittaristoon päädyttiin lisäämään liikuntaa ja ulkoilua koskevat kysymykset: Leikitkö ulkona päiväkodin jälkeen? Entä viikonloppuna? Miten liikut päiväkodin jälkeen? Entä viikonloppuna?

Neljäntenä kysymyksenä oli: Mikä on sinun lempiruokasi kotona? Kysymys ei tuottanut lainkaan kommentteja asiantuntijoilta, mutta yksi asiantuntija kaipasi fyysisen hyvinvoinnin osioon lisäksi kysymyksen: Syötkö paljon herkkuja? Setälän ja Takalan (2018, 44-45) tutkimuksessa kysymys osoittautui yhtä epäoleelliseksi, kuin kysymys milloin sinä menet nukkumaan. Kysymyksellä ei saatu lapsilta sellaista kokemuksellista tietoa lapsen terveydestä ja tottumuksista, kuin oli alun perin ajateltu. Tämä kysymys päätettiin jättää pois mittaristosta. Tilalle tulivat kysymykset: Millaista ruokaa teillä syödään kotona? Syötkö paljon herkkuja?

Olemassa olevien kysymysten lisäksi yksi asiantuntija haluaisi lisättävän kysymyksen: saatko levätä ja olla rauhassa tarpeeksi. Toinen asiantuntija taas kaipasi kysymystä siitä, millaisissa tilanteissa lapsi kokee rauhattomuutta ja mikä näissä tilanteissa auttaisi lasta. Olisi se ehkä hiljainen tila, lukeminen, aikuisen läsnäolo vai yksinolo. Mittaristoon päätettiin lisätä kysymys: Saatko olla rauhassa ja levätä. Fyysisen hyvinvoinnin osa-alueeseen päätettiin lisätä myös kysymys: Kuka sinusta huolehtii? Kysymys nousi esille jo asiantuntijoille järjestetyssä työpajassa ja sitä pohdittiin myös haastatteluissa, joten kysymys nähtiin tärkeäksi.

Fyysisen hyvinvoinnin lapsille esitetyt alkuperäiset ja asiantuntijoiden haastatteluiden ja työpajan pohjalta muokatut lopulliset kysymykset on esitetty taulukossa 9. Fyysisen hyvinvoinnin osa-alueeseen kysymyksiä kertyi kaikista eniten.

ALKUPERÄISET KYSYMYKSET	LOPULLISET KYSYMYKSET
-------------------------	-----------------------

FYYSINEN HYVINVOINTI	
1. Milloin sinä menet nukkumaan?	1. Miten nukuit yöllä? Hyvin? Huonosti? Jotain muuta?
2. Mitä tapahtuu ennen nukkumaan menoa? Apukysymys: syötkö iltapalaa, pesetkö hampaat, luetaanko iltasatu?	2. Mitä tapahtuu ennen päiväkotiin menoa? Apukysymys: syötkö aamupalaa, pesetkö hampaat, puetko, leikitkö?
3. Harrastatko jotain? Mitä haluaisit harrastaa?	3. Mitä tapahtuu ennen nukkumaan menoa? Apukysymys: syötkö iltapalaa, pesetkö hampaat, luetaanko iltasatu, lauletaanko sille?
4. Mikä on sinun lempiruokasi kotona?	4. Harrastatko jotain? Mitä haluaisit harrastaa?
	5. Leikitkö ulkona päiväkodin jälkeen? Entä viikonloppuna?
	6. Miten liikut päiväkodin jälkeen? Entä viikonloppuna?
	7. Millaista ruokaa teillä syödään kotona?
	8. Syötkö paljon herkkuja?
	9. Kuka sinusta huolehtii?
	10. Saatko olla rauhassa ja levätä?

Taulukko 9 Alkuperäiset ja lopulliset fyysisen hyvinvoinnin kysymykset. Harmaalla pohjalla ne kysymykset, jotka ovat syntyneet tämän opinnäytetyön tuloksena

Haastattelun lopuksi lapsilta kysyttiin: Millainen on kiva päivä? Melkein kaikki lapset kertoivat kivan päivän olevan vapaapäivä ilman koulua tai päiväkotia. Tärkeänä osana kivaan päivään lapsilla kuuluivat kaverit ja heidän kanssaan leikkiminen. Myös perhe ja herkut mainittiin. Setälä ja Takala (2018, 45) nostavat tästä kysymyksestä esille sen, kuinka kysymyksen vastauksissa korostuu lapsen valinnanvapaus. Päivä, jolloin lapsi saa itse päättää, mitä tehdään.

Kysymys on hyvä pitää mittaristossa, jolloin lapsella on mahdollisuus itse kertoa oma mielipide, millainen hänen kiva päivänsä on. Lapsen kokemus tulee kuulluksi. Aikuinen voi tarvittaessa auttaa lasta apukysymyksillä, esimerkiksi: mitä haluaisit tehdä tai kenen kanssa haluaisit viettää aikaa. Kiva päivä kysymyksen kohdalla lasten vastauksissa nousi esille tärkeäksi se, että lapsi sai itse päättää mitä tekee tai tehdään yhdessä perheen kanssa. Vapaa-aika koettiin tärkeäksi. Vapaa-aikaa pohtivat myös asiantuntijat ja juuri tuota tasapainoa sopivan ja liiallisen aktiivisuuden tavoittelun kohdalla. Tässäkin kohdassa mittaristo nähdään tärkeänä työkaluna varhaiskasvatuksen opettajille tuoda lapsen vanhemmille näkyväksi lapsen kokemuksen harrastuksista tai niiden puuttumisesta tai siitä, kuinka lapsi mahdollisesti kokee niitä olevan liikaa.

6.2.6 Asiantuntijat mittariston kehittäjinä

Haastattelun seuraavana kysymyksenä asiantuntijoille esitettiin kysymys: Millaisessa muodossa nämä lapsille esitetyt kysymykset voisi lapsille esittää, jotta vastaukset tuottaisivat sinulle lisätietoa hyvinvoinnista? Kaksi asiantuntijaa piti peliä oikein hyvänä ideana. Toisen asiantuntijan mielestä peli voisi tablettipelin vaihtoehtona olla myös lautapeli. Toinen näistä kahdesta asiantuntijasta korosti kysymysten yksinkertaisuutta, jotta lapsen on helppo vastata ja piti tabletille tuotettua peliä loistavana ideana lapsen motivaation näkökulmasta. Yksi asiantuntija ehdotti haastattelua ja yksi asiantuntija keskustelua lapsen kanssa, joka tulkittiin myös haastatteluksi. Asiantuntija piti tärkeänä, että keskustelu ei saa olla liian johdatteleva. Haastatteluissa tulisi asiantuntijoiden mielestä myös ottaa lapsen ikä taso huomioon ja apukysymyksiä voisi olla reilustikin. Yksi asiantuntija ehdotti myös ihan konkreettisia esimerkkejä ja vaihtoehtoja tarinan avulla. Yksi asiantuntija korosti sitä, että mittauksessa tulee kaikille lapsille kysymykset esittää samalla tavalla, jotta vastaukset ovat vertailukelpoisia.

”Tärkeintä tutkimuksessa on, että kysymykset esitetään kaikille lapsille samalla tavoin, jotta vastaukset ovat vertailukelpoisia. Lapset tulevat vastaamaan (samalla tavalla esitettyihin) kysymyksiin hyvin eri tavoin, mutta jos kysymysten esittäminen menee kovin vapaamuotoiseksi ja tilannekohtaiseksi, tutkimustulosten tulkinta menee mahdollottoman hankalaksi. Yhtenä hankaluutena tutkimuksessa on lasten perustaitojen ja suomenkielen osaamisen epätasaisuus, mikä tulee vaikuttamaan vastauksiin ja niiden tulkintaan. Olisi tavattoman tärkeää tietää sekä suomalaisten että ei-suomenkielisten lasten hyvinvoinnista, mutta luotettavaa tietoa muunkielisiltä lapsilta voidaan saada vain omalla kielellä kysellen. Olisi hienoa, jos tällaiseen olisi mahdollisuus - Etelä-Suomi on jo niin monikulttuurinen!” (H1)

Tämä asiantuntijan havainto kysymysten esittämisestä samalla tavalla puoltaa ajatusta digitaalisen mittaristosta. Digitaalisessa mittaristossa kysymykset tulevat kaikille lapsille samalla tavalla esitettynä, toisin kuin esimerkiksi aikuisen tekemä haastattelu kyselylomakkeen pohjalta, jossa aikuisen tapa esittää kysymykset voi vaikuttaa tuloksiin. Digitaalisen mittariston suunnittelussa tulisi ottaa huomioon jo heti alussa mahdollisuus eri kielivaihtoehtojen käyttö.

Asiantuntijoita haastateltaessa asiantuntijat nostivat esille, että osa kysymyksistä tuntui vaikealta ja asiantuntijat ehdottivat, että osan kysymyksistä apuna on hyvä olla tarina, joka helpottaisi kysymyksen ymmärtämistä. Sadut ovat oiva tapa opettaa lapselle asioita, sillä lapsilla on kyky nähdä kuulemansa sisäisenä kuvana. Esimerkiksi moraalia on helppoa opettaa lapsille tarinoiden avulla, sillä lapsi luo tarinoista sisäisiä kuvia. (Dunderfelt 1998, 85.)

Viimeisenä haastattelukysymyksenä kysyimme: Mitä lapsen subjektiivisen hyvinvoinnin mittaamisessa pitäisi mielestäsi erityisesti ottaa huomioon? Neljä asiantuntijaa vastasi, että lapsille esitetyt kysymykset olivat jo sellaisenaan hyviä, tarpeeksi yksinkertaisia ja lapsen helppo ymmärtää. Myös apukysymykset olivat kivasti täydentäviä eikä liian johdattelevia. Yksi asiantuntija koki monipuolisen lähestymistavan hyvinvointiin miellyttäväksi ja oli sitä mieltä, että etenkin vanhempien lasten on helppo ymmärtää laajat kysymykset. Yksi asiantuntija näki tärkeäksi haastatella lapsia helpoilla ja yksinkertaisilla kysymyksillä niin, että haastattelutilanne saadaan tuntumaan lapselle mielekkääksi. Tämän asiantuntijan mielestä olisi hyvä, jos lapsi ja haastateltava tunsivat toisensa entuudestaan ja haastattelupaikka olisi lapselle tuttu sekä luonteva ympäristö. Yksi asiantuntija koki kysymykset kovin yleisluontoisina, esimerkiksi kysymykset kenen kanssa vietät aikaasi, kuka sinua kuuntelee ja mikä on sinulle tärkeää. Asiantuntija kuitenkin oli sitä mieltä, että sillä ei ole merkitystä, koska on mielenkiintoista, miten eri lapset näihin kysymyksiin vastaavat. Hän jäi kuitenkin pohtimaan heikompi tasoisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten vastaamista kysymyksiin, koska työskentelee kohderyhmän parissa. Hän kokee kysymyksiin vastaamisen haasteelliseksi näiden lasten kohdalla.

Yksi asiantuntija teki havainnon siitä, kuinka lasten on vielä vaikea irrottautua sen hetkisestä tunnelmasta ja arvioida elämää kokonaisuutena.

”Lasten on vielä vaikea irrottautua sen hetkisestä tunnelmastaan ja arvioida elämäänsä kokonaisuutena. Osa lapsista vastaisi joihinkin kysymyksiin eri tavoin tänään kuin huomenna.” (H1)

Tämän asiantuntijan tekemän havainnon pohjalta olisi hyvä arvioida sitä, kuinka usein kysymyksiä tulisi kohderyhmän lapsilla toistaa, jotta saataisiin luotettavia tuloksia lapsen subjektiivisesta hyvinvoinnista kokonaisuuteen, eikä sen hetkisestä tunne tunnelmasta kuten asiantuntija arvioi lapsen vastaavan kysymykseen.

Lapsen ajattelu on Piagetin mukaan kytköksissä biologiseen kypsymiseen ja tämän takia lapset saavuttavat ajattelun kehitysvaiheet suurin piirtein samoihin aikoihin sekä samassa järjestyksessä. Tietyin vaiheen saavutettuaan tulee lapselle tasanne, jonka aikana taidot kypsyvät. Piagetin teorian mukaan jo kuusivuotias olisi samalla tasolla aikuisen kanssa käsitteellisessä ajattelussa. Tätäkin väitettä on kritisoitu kulttuurillisilla eroilla ja sillä, että monissa kulttuureissa aikuiset ajattelevat vielä maagisesti, eli tavalla, jonka Piaget näki kuuluvan ainoastaan pienille lapsille. (Kuusinen ja Lehtinen 2001, 118-120.)

Sama asiantuntija nosti esille myös sen, että suunniteltu kysymyssarja on hyvä, kun se ei lähesty hyvinvointia ”onnellisuuslähtöisesti” eikä kysele liikaa tunnelmia vaan enemmän faktoja.

Asiantuntijat nostivat esille myös videoinnin ja haastattelun eli datan yhdistämisen peliin sekä saduttamisen, piirtämisen, havainnoimisen ja keskustelun menetelmiksi, joilla lapsen subjektiivista hyvinvointitietoa voisi kerätä ja mitata.

”Mahdollisimman yksinkertaiset, jotta lapsen on helppo vastata. Tabletille tuotettu peli kuulostaa loistavalta idealta, joka motivoi lapsia vastaamaan.” (H5)

Myös idea lapsen perheen kanssa yhteistyönä toteutetusta hyvinvointi päiväkirjasta nousi esiin. Päiväkirjassa voisi olla valmiita kysymyksiä esimerkiksi nukkumisesta, milloin lapsi menee nukkumaan, milloin herää, montako tuntia nukkuu, ruokailusta, mitä aterioita ja ruokia lapsi syö, liikkumisesta sekä yleisestä hyvinvoinnista. Tässä ideassa aikuinen saattaa huomata kuinka lapsen kokemukset ja kertomat saattavat poiketa aikuisen huomioimasta samasta tilanteesta.

”Jos koteja saa aktivoitua mukaan, niin esim. viikon (tai muu sopiva aika) ajaksi hyvinvointipäiväkirja kotiin täytettäväksi. Päiväkirjassa voisi olla valmiiksi kysymyksiä esim. nukkumisesta (mihin aikaan nukkumaan, milloin herää, kuinka monta tuntia unta), ruokailusta (mitä aterioita syö, mitä ruokia syö, lempiruuat), liikkumisesta (liikuntamuoto, kesto, kenen kanssa) ja yleisestä hyvinvoinnista (miltä tuntui). Huomioitavaa: lapsen omat kokemukset ja kertomat saattaa poiketa aikuisen huomioimasta samasta tilanteesta.” (H7)

Näiden haastattelukysymysten lisäksi haastateltavat asiantuntijat saivat vapaasti kommentoida ja ideoida suunniteltua mittaristoa ja peli-idea ja tuoda omia ajatuksiaan julki. Muutama asiantuntija vastasi opinnäytetyön aiheen olevan kiinnostava ja tärkeä. Myös mittaristo digitaalisena pelinä herätti myös asiantuntijoiden kiinnostuksen.

7 Kehittämispöytäkirjasta syntynyt mittaristo

Kehittämispöytäkirjan lähtökohdaksi oli alun ideoinnissa tuottaa lopputuotteena digitaalinen mittaristo lapsen subjektiivisen hyvinvoinnin mittaamiseen. Aihetta jouduttiin rajaamaan kehittämispöytäkirjan edetessä. Lapsen subjektiivisen hyvinvoinnin mittaristo on valmis. Sen lopulliseen versioon (taulukko 10) ovat vaikuttaneet lapset ja lasten parissa työskennelleet asiantuntijat. Alla ovat mittariston lopulliset kysymykset jaoteltuna psyykkisen, sosiaalisen, materiaalsen ja fyysisen hyvinvoinnin osa-alueeseen:

Alkuun kysymys tai tehtävä aiheesta hyvä elämä. Aihetta voidaan avata lapselle tarinan tai leikin avulla.
PSYYKKINEN HYVINVOINTI
1. Mikä tekee sinut iloiseksi?
2. Missä olet hyvä? Tarina avaamaan kysymystä, mitä kysymyksellä tarkoitetaan
3. Milloin sinulla on paha mieli?
4. Onko kukaan koskaan satuttanut sinua?
5. Kiusataanko sinua? Oletko nähnyt kiusaamista, miltä se on tuntunut?
6. Pääsetkö mukaan leikkeihin?
7. Mikä sinua pelottaa? Apukysymys: Mikä siinä pelottaa? Missä tilanteessa tai paikassa sinua pelottaa?
8. Millainen fiilis sinulla yleensä on? Onko enemmän hyviä ja iloisia vai huonoja ja surullisia päiviä?
SOSIAALINEN HYVINVOINTI
1. Kenen kanssa vietät aikaasi ja teet asioita? Apukysymyksenä: Kotona, päiväkodissa/koulussa?
2. Mitä teette yhdessä?
3. Minkä nimisiä kavereita sinulla on? Apukysymys: Keitä he ovat?
4. Kenelle voit jutella sun juttuja ja onko sulla joku, joka auttaa sua, kun tarvitset apua? Kuka?
5. Missä leikit?
6. Mitä teet päiväkodin jälkeen?
7. Millainen on sun viikonloppu, mitä silloin tapahtuu?
MATERIAALINEN HYVINVOINTI
1. Mikä on sinulle tärkeää?
2. Mitkä tavarat ovat sinulle tärkeitä?
3. Puuttuuko sinulta jokin tavara, jota tarvitset?
4. Millainen koti sinulla on? Apukysymyksenä: mitä huoneita siellä on?
FYYSINEN HYVINVOINTI
1. Miten nukuit yöllä? Hyvin? Huonosti? 😊 😞
2. Mitä tapahtuu ennen päiväkotiin menoa? Apukysymys: syötkö aamupalaa, pesetkö hammat, puetko, leikitkö?
3. Mitä tapahtuu ennen nukkumaan menoa? Apukysymys: syötkö iltapalaa, pesetkö hammat, luetaanko iltasatu, lauletaanko sinulle?
4. Harrastatko jotain? Mitä haluaisit harrastaa?
5. Leikitkö ulkona päiväkodin jälkeen? Entä viikonloppuna?
6. Miten liikut päiväkodin jälkeen? Entä viikonloppuna?
7. Millaista ruokaa teillä syödään kotona?
8. Syötkö paljon herkkuja?

9. Kuka sinusta huolehtii?
10. Saatko olla rauhassa ja levätä?
Lopuksi: Millainen on kiva päivä?

Taulukko 10 Lopulliset mittariston kysymykset. Harmaalla pohjalla ne kysymykset, jotka ovat syntyneet tämän opinnäytetyön tuloksena

Subjekttiivisen hyvinvoinnin mittaristo toimii asiantuntijoiden työkaluna osana lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin arviointia. Mittariston avulla asiantuntijat saavat tietoa lapsen subjektiivisesta hyvinvoinnista. Työkalua voidaan käyttää esimerkiksi varhaiskasvatuksessa vanhempien kanssa keskusteltaessa lapsen hyvinvoinnista ja tuoda vanhemmille näkyväksi, mitkä asiat lapsi itse kokee hyvinvoinnin osalta itselleen merkityksellisiksi.

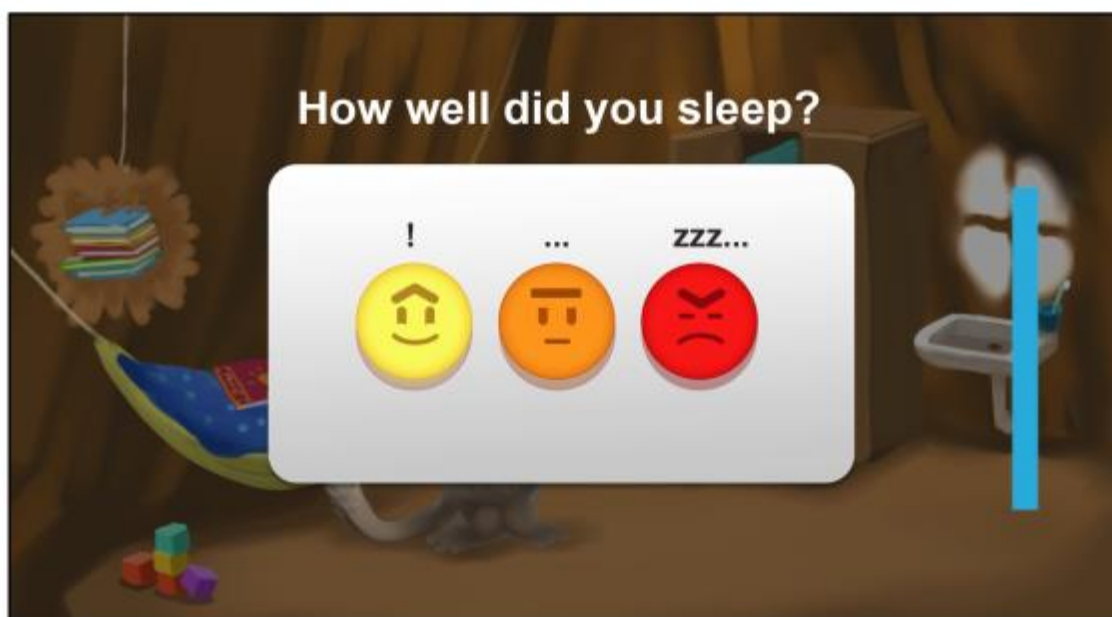
Mittaristoa voidaan hyödyntää myös varhaiskasvatuksen ja neuvolan välisessä yhteistyössä. Mittaristo voi toimia lapsen subjektiivisen hyvinvointitiedon siirrossa päiväkodista neuvolaan ja samalla neuvolasta perheellä on mahdollista saada palautetta lapsen hyvinvointiin liittyen. Tällainen yhteistyö hyvinvointitiedon siirrossa, etenkin jos mittaristo on digitaalinen peli, vaatii vielä neuvolan kanssa yhdessä kehittämistä ja pilotointia.

Opinnäytetyön aikana digitaalisen hyvinvointipelin ideaa esiteltiin ja hahmoteltiin osana eHealth-konferenssin Game Jam-kisaa. Pelin ideana on, että lapsi valitsee itselleen hahmon (kuva 10), joka seikkailee pelimaailmassa. Peli on rakennettu siten, että lapsen mielenkiinto säilyy pelin edetessä pelistä kerättävien palkintojen avulla.

Kuva 9 Pelin hahmot

Palkinnoilla lapsi pystyy päivittämään pelihahmoaan, eli muokkaamaan sen ulkonäköä. Samaan aikaan pelissä lapsi tekee valintoja, jotka kertovat hänen hyvinvoinnistaan, (kuva 11) kuten kuinka hyvin lapsi on nukkunut yöllä tai mitä hän on syönyt aamupalaksi.

Kuva 10 Lapsen nukkumista selvittää pelitehtävä

Pelin aikana lapsi pääsee muokkaamaan valitsemaansa hahmon kotia ja valitsemaan sinne tavaroita, jotka lapsi kokee itselleen tärkeiksi (kuva 12). (Marjanen, Pirttikoski, Valkonen, Tiainen 2018) Peli-idea valittiin eHealth-konferenssin Game Jam kilpailun parhaaksi ja se herätti paljon kiinnostusta terveydenalan ammattilaisten keskuudessa. Opinnäytetyössä käytetyt kuvat pelistä ovat syntyneet kyseisessä Ehealth-konferenssin Gamejam-kisassa ja ne on suunnitellut Vesa Valkonen.

Kuva 11 Pelihahmo omassa kodissaan, jonne lapsi saa pelin edetessä valita itselleen tärkeitä tavaroita

Mittaristosta piti rakentaa digitaalisen pelin prototyyppi, jota olisi pilotoitu lapsilla ja kehitetty taas eteenpäin pilotista nousseiden kehittämiseksi mukaisesti. Pelinkehittäjille olisi järjestetty myöhemmässä vaiheessa oma työpaja, jossa peliä olisi vielä hiottu lopulliseen muotoon. Tämä opinnäytetyö jouduttiin rajaamaan pelin sisältöön, eli siihen, mitä pelissä pitäisi lapsen kokemasta hyvinvoinnista selvittää. Pelin kehittämiseen haettiin Laurealle rahoitusta, mutta se ei valitettavasti onnistunut.

8 Pohdintaa

Lopuksi palataan alkuperäisiin tutkimuskysymyksiin ja arvioidaan, miten niihin on onnistuttu vastaamaan. Ensimmäinen tutkimuskysymys oli, millaiset kysymykset ovat oleellisia, kun mitataan lapsen subjektiivista hyvinvointia? Kysymyksen onnistuttiin vastaamaan tuottamalla

luvussa 7. esitetty lapsen subjektiivisen hyvinvoinnin mittaristo, joka on tämän kehittämissessin lopputuotos. Mittaristoa ei saatu tuotettua digitaalisen pelin muotoon. Työn edetessä huomattiin, että työ oli muodostumassa liian laajaksi ja siihen tarvittiin myös toisen alan osaamista sekä rahoitusta, jotta digitaalinen peli olisi saatu rakennettua. Työtä olisi pitänyt näin jälkikäteen ajateltuna rajata tarkemmin jo heti työn alkuvaiheessa.

Toisena tutkimuskysymyksenä oli, millaista tietoa alle kouluikäisten lasten parissa työskentelevät asiantuntijat kaipaavat työhönsä? Tähän kysymykseen oli vaikeaa löytää vastauksia, koska haastateltavien määrä jäi vähäiseksi. Kysymykseen saatiin vastauksia, mutta kyseenalaista on, kuinka yleistäviä niitä voidaan pitää, kun otanta oli niin pieni. Vastaukset, joita haastatelluilta saatiin, vaihtelivat hyvin paljon. Vastauksia olisi pitänyt saada enemmän ja tutkimuskysymystä olisi pitänyt ehkä rajata hieman tarkemmin, esimerkiksi juuri subjektiiviseen hyvinvointiin liittyen. Myös muutama asiantuntijoiden haastattelukysymys olisi voitu rajata ja tarkentaa paremmin koskemaan lapsen subjektiivista hyvinvointia. Vastajien haastatteluvastauksissa osa vastauksissa ei koskenut lasten subjektiivista hyvinvointia, vaan enemmän objektiivista hyvinvointia ja nimenomaan lapsen vanhempien tai asiantuntijoiden arvioimana.

Kolmantena tutkimuskysymyksenä pohdittiin, miten voidaan kehittää alle kouluikäisen lapsen subjektiivista hyvinvointia mittaava digitaalinen mittari? Tähän kysymykseen löydettiin erilaisia vastauksia ja jopa erilaisia vaihtoehtoja mittarille. Opinnäytetyön edetessä subjektiivisen hyvinvoinnin mittari muuttui mittaristikoksi, jolla voidaan mitata lapsen hyvinvoinnin eri osalueita, kuten fyysistä hyvinvointia. Digitaalinen mittaristo sai hyvän vastaanoton eHealth-konferenssissa, jossa se voitti Game Jam kilpailun. Opinnäytetyön aikana vahvistui ajatus siitä, että digitaalisen mittariston kehittämiseen tarvitaan erilaista osaamista ja ymmärrystä. Yhteiseen kehittämiseen tarvitaan lasten parissa työskenteleviä asiantuntijoita, joiden tehtävänä on huolehtia pelin sisällön toteutumisesta, eli hyvinvoinnin mittaristosta, pelin kehittäjiä suunnittelemaan ja rakentamaan digitaalisen pelin sekä lapsia testaamaan peliä käytännössä.

Mittaristoa voidaan käyttää myös varhaiskasvatuksen lapsiryhmässä keräämään tietoa koko lapsiryhmästä. Mittaristo soveltuu hyvin käytettäväksi kaverisuhteiden kartoittamiseen tai selvittämään, esiintyykö ryhmässä kiusaamisen tai yksinäisyyden kokemuksia. Ryhmässä työskentelevät varhaiskasvatuksen työntekijät pystyvät mittariston avulla tarttumaan näihin kokemuksiin ja puuttumaan tilanteisiin. Tarvittaessa voidaan tehdä korjaavia toimenpiteitä, jotta yksinäisyyttä tai kiusaamista ei ryhmässä enää esiintyisi.

8.1 Kehittämisprosessin tarkastelua

Kehittämisprosessi oli pitkä ja vaiherikas. Lape-hankkeen yhteyteen tehtävä opinnäytetyö aiheutti omat haasteensa työlle. Hankkeen loputtua opinnäytetyö ei vielä ollut valmis. Tähän opinnäytetyöhön vaikutti myös toisen opinnäytetyön valmistumisen ajankohta sekä Lape hankkeen verkostotapaamiset.

Asiantuntijoiden rekrytointi kehittämisprosessiin osoittautui odotettua haastavammaksi. Työpajan liian vähäisen osallistujamäärän vuoksi jouduttiin suunnittelemaan haastattelukysymykset asiantuntijoille lisäaineiston saamiseksi. Tämä hidastutti opinnäytetyön ja koko kehittämisprosessin valmistumista. Toisaalta ehkä lisäaineisto toi kehittämisprosessille ja opinnäytetyölle arvokasta lisätietoa lasten subjektiivisen hyvinvointi mittaristosta, jota ilman haastatteluja ei olisi saatu.

Kehittämisprosessin edetessä kyseenalaistettiin, etenikö koko Lape-hankkeen kehittämisprosessi oikeassa järjestyksessä. Olisiko lopullinen kehittämistuotos ollut parempi, jos liikkeelle olisi lähdetty asiantuntijoiden työpajalla ja haastatteluilla ennen lasten haastatteluita. Lapsille suunnitellut haastattelukysymykset olisi ensin käytetty asiantuntijoiden kommentoitavana ja muokattavana ja vasta sitten olisi haastateltu lapsia. Toisaalta, nykyisellä etenemisjärjestyksellä asiantuntijat saivat työpajassa ja haastatteluissa jo jotain tietoja lasten haastatteluiden tuloksista ja pystyivät kommentoimaan haastattelurunkoa ja mittaristoa tämän tiedon avulla.

8.2 Eettisyys ja luotettavuus kehittämisprosessissa

Tässä kehittämisprosessi tietoa ei haettu lapsilta, vaan lasten parissa työskenteleviltä asiantuntijoilta, vaikka itse kehittämisprosessin lopputuotteen kohderyhmänä ovatkin sekä lapset että asiantuntijat. Kehittämisprosessiin osallistuneiden asiantuntijoiden kokonaismäärä oli kymmenen, joista kolme osallistui työpajaan ja seitsemän asiantuntijaa haastateltiin. Asiantuntijoiden haastattelut taulukoitiin teemoittain ja tallennettiin. Vastajien anonymiteetti varmistettiin siten, että heidän nimiään ei kirjattu mihinkään ylös, vaan heistä käytettiin merkintää "asiantuntija 1". Tässä opinnäytetyössä käytettiin oman aineiston lisäksi vahvasti myös valmista Setälän ja Takalan (2018) opinnäytetyötä, joka tehtiin samaan Lape hankkeeseen ja jossa oli sama tavoite; rakentaa lapsen subjektiivisen hyvinvoinnin mittaristoa. Ilman Setälän ja Takalan (2018) opinnäytetyön tuomaa lisäarvoa ja havaintoja lasten aineistosta, tämän opinnäytetyön aineisto olisi jäänyt kovin pieneksi. Tässä kehittämisprosessissa osallistujien määrällä ei nähdä olevan suurta merkitystä lopputulokseen. Määrää tärkeämpää oli löytää sopivat asiantuntijat, jotka tekevät lasten arjessa töitä ja osaavat arvioida mittariston käyttöä varhaiskasvatusympäristössä.

Kehittämisen prosessin aikana pohdittiin eettisyyttä lapsen ja perheen näkökulmasta. Mikäli subjektiivisen hyvinvoinnin mittaristo rakentuu digitaalisen pelin muotoon, jossa lapsi pelaamalla tuottaa tietoa omasta hyvinvoinnistaan. Pelatessaan lapsi ei todennäköisesti itse ole tietoinen tuottavansa tietoa asiantuntijoiden käyttöön. Onko tällöin pelin käyttö esimerkiksi varhaiskasvatuksessa tai neuvolassa eettisesti oikein, kun tarkoituksena on kuitenkin lapsen paras. Tällöin lapsi voi toisaalta myös helpommin tuottaa sellaista tietoa asiantuntijoille, jota ei keskustelemalla esimerkiksi haastattelulla saisi lapsesta. Peli voisi olla lapselle luontevampi tapa tuottaa tietoa ja lapsi voisi toimia rennommin ja tuottaa paremmin tietoa kuin haastattelutilanteessa, joka saattaa lapsesta tuntua vieraalta ja jännittävältä. Osa lapsista varmasti lähtisi pelaamaan peliä innolla ja mielenkiinnolla, osa varmasti varauksellisemmin ja aikuisen tulisi olla koko ajan lapsen lähellä ohjaamassa ja tarvittaessa auttamassa lasta pelin etenemisessä. Pelin aloituksesta ja pelin pelaamisesta tulisi tehdä lapselle turvallinen tilanne, jossa lapsi kokee olonsa rennoksi ja turvallisesti, jotta kykenee vastaamaan pelin kysymyksiin ja tehtäviin.

Suunniteltaessa subjektiivista hyvinvointitietoa keräävää digitaalista peliä ovat olennaisessa osassa; tiedon keräämisen tarve, oikeus tietojen tarkasteluun, vastuu tietojen oikeellisuudesta sekä väärän tiedon korjaamisesta, tietojen käyttö ja poistaminen sekä salassapidon varmistaminen. On tärkeää, että salassapitovelvollisuus ymmärretään yhtäläisesti kaikkien tietojen kanssa tekemisissä olevien henkilöiden kesken. (ETENE 2010, 14.)

Haastattelu on myös yksi vaihtoehto mittariston toteuttamiseen. Myös sen eettisyyttä pohdittiin kehittämisen prosessin aikana. Haastattelutilanteessa lapselle todennäköisesti peliä selkeämmin käy ilmi, että häneltä halutaan vastauksia asioihin, jotka koskevat hänen hyvinvointiaan. Tämä voi saada lapsen toimimaan varauksellisesti tai lapsen kieltäytymään yhteistyöstä, jos lapsi kokee tilanteen epämieluisaksi ja ahdistavaksi. Tässä tapauksessa tilanne täytyisi tehdä lapselle mahdollisimman turvallisesti ja tutuksi ja haastateltavan aikuisen olla lapselle tuttu aikuinen, jota lapsi kohtaa arjessa usein.

8.3 Kehittämistuotoksen arviointia

Kehittämistutkimuksen alussa jo lapsen subjektiivisen hyvinvoinnin mittaristo nähtiin digitaalisena pelinä, joka tuottaisi lasten parissa työskenteleville asiantuntijoille lapsen kokema hyvinvointi tietoa sosiaalisen, fyysisen, psyykkisen ja materiaalsen hyvinvoinnin osa-alueista. Maailma ei ole koskaan muuttunut yhtä nopeasti kuin nyt. Tulevaisuus tuo varmasti tullessaan digitaalisia mahdollisuuksia hyödyntää mittaristoa ja indikaattoreita lapsen hyvinvoinnin mittaamiseen ja yhdistää tämä lapsen kokemus hyvinvoinnista lapsen vanhempien näkemykseen lapsen hyvinvoinnista tai lapsen kanssa työskentelevien ammattilaisten havainnoimaan hyvinvointi tietoon lapsesta.

Mittariston lopullinen muoto on vielä auki. Sen runko on nyt kasassa ja kehittämisideoita digitaalisen mittariston rakentamiseen esitellään pohdinnan lopussa. Kysymyksiä hyvinvoinnista on paljon. Mikäli kysymykset esitetään pelin tai leikin muodossa, kysymysten suuri määrä ei haittaa, sillä pelistä tai leikistä saadaan tehtyä lasta motivoiva kokemus, jolloin lapsi haluaa pelata ja leikkiä ja samalla tuottaa hyvinvointitietoa. Varsinkin alle kouluikäisellä lapsella on vilkas mielikuvitus. Pieni lapsi on aikuisten maailmaa matkiva. Leikissä lapsi tuo esille sen, mitä hän on havainnut ympärillään tapahtuvista asioista. Lapsi oppii leikin avulla suhtautumista maailmaan ja muun muassa sitä, miten sosiaalisissa tilanteissa käyttäytyään. (Dunderfelt 1998, 84.) Leikin avulla lapsi käsittelee ajatteluaan ja tunteitaan. Lapsi voi leikin avulla käsitellä myös toiveitaan, sillä leikissä lapsen toiveet täyttyvät. Leikin avulla lapsi voi paeta ympärillään vallitsevaa todellisuutta tai käsitellä kiellettyjä tunteita kuten vihan tunnetta. Ympäristö noudattaa todellisuusperiaatetta, kun taas leikki noudattaa mielihyväperiaatetta. Lapsi voi leikissä toteuttaa toiveensa, hän voi leikkiä aikuista ja leikin kautta olla aikuinen. Leikin tiedetään kehittävän sosiaalisia taitoja, sillä leikeissä on lasten välisiä sääntöjä. Mielikuvitus ja ajattelu rikastuvat leikin kautta, sillä leikin keksiminen on aivojen monimuotoinen tuotos ja luovuuden huipentuma. Lapsi voi leikin avulla työstää hänelle kivuliaita ja epämieluisia asioita sillä leikki itsessään palkitsee, motivoi ja viihdyttää lasta. Joskus leikki on niin viihdyttävää, että lapsi menee ikään kuin flow-tilaan eli saa virtauskokemuksen. Leikit ovat niin merkittäviä, että leikkiä voidaan käyttää lapsilla myöskin terapian välineenä. Leikki-terapiassa lapsi kertoo ongelmistaan valitsemiensa lelujen kautta. (Vilkko-Riihelä, Laine 2006, 74-78.) Joten kysymykset leikistä antaisivat haastattelijalle lapsen hyvinvoinnista oleellista ja arvokasta tietoa.

Mittariston ollessa aikuisen ohjaama haastattelutilanne, pitäisi kysymyksiä karsia vähemmäksi tai pilkkoa kysymykset osa-alueisiin, jotka käytäisiin lapsen kanssa eri ajankohtina läpi. Kuusi vuotias lapsi ei jaksa keskittyä vastaamaan näin suureen kysymysmäärään yhdellä kerralla. Kysymyspatteristoa tulisi myös toistaa lapsella säännöllisin väliajoin riittävän monta kertaa, jotta mittariston tulokset olisivat luotettavia ja antavat riittävän kattavan tiedon lapsen kokemasta hyvinvoinnista.

Kysymysten asettelussa, on se sitten haastattelu, peli tai muu muoto, tulee olla positiivinen näkökulma hyvinvointiin, jolloin hyvinvoinnin mittaristo tuottaa lapselle hyvinvointia vahvistamalla jo olemassa olevia lapsen vahvuuksia ja hyviä asioita tämän elämässä. Nykyään positiivinen pedagogiikka on yleinen kasvatustrendi, joka erityisesti lapsen hyvinvoinnista puhuttaessa korostuu. Positiivinen pedagogiikka keskittyy sellaisiin voimavaroihin, joita lapsella, hänen kokemuksillaan ja ympäristöllään on. Tällainen voimavarakeskeinen ajattelu korostaa sitä, kuinka lapsen subjektiiviset hyvinvoinnin kokemukset ovat tärkeitä ja lapset tulisi oppia tunnistamaan ja luottamaan omiin taitoihinsa ja vahvuuksiinsa. Lapsen tulisi myös oppia löytämään asiat, joista hän innostuu ja jotka tuottavat hänelle hyvää oloa. (Kumpulainen ym. 2014, 232) Vaikka puhutaan lapsen vahvuuksista ja siitä, kuinka lapsen tulisi oppia

tunnistamaan omat vahvuutensa, tarvitsee hän siihen harjoitusta ja aikuisen apua. Tässä korostuu lasten vanhempien sekä lasten kanssa työskentelevien aikuisten rooli ja tapa olla vuorovaikutuksessa lapseen.

Setälä ja Takala (2018, 46, 48) havaitsivat sosiaalisten suhteiden olevan merkittävässä asemassa lapsen subjektiivista hyvinvointia lisäävänä tekijänä. Leikki nousi sosiaalisten suhteiden rinnalle yhtä merkittävään rooliin lasten subjektiivisen hyvinvoinnin lisäävänä tekijänä. Tämä on merkittävä huomio Setälän ja Takalan tutkimuksesta mittariston kehittämisessä. Tämän tiedon näkyväksi tekeminen myös lapsen vanhemmille on tärkeää ja mittaristo olisi yksi väline esimerkiksi varhaiskasvatuksen opettajille tuottaa tietoa lapsen kokemasta hyvinvoinnista ja siihen vaikuttavista tekijöistä myös lapsen vanhemmille.

Asiantuntijoista yksi ehdotti yhtenä vaihtoehtona hyvinvointipäiväkirjaa, jota vanhemmat yhdessä lapsen kanssa pitäisivät kotona. Tämä voisi olla hyvä lisä täydentämään hyvinvoinnin mittaristoa. Jäimme pohtimaan, kuinka hyvin hyvinvointipäiväkirjassa näyttäytyy lapsen subjektiivinen hyvinvointi vai näkyykö siinä enemmän vanhempien näkemys lapsensa hyvinvoinnista. Lapsen ääni ei tule suoraan kuulluksi ja vanhemmilla mahdollisuus värittää totuutta halumallaan tavalla.

Oli lapsen subjektiivisen hyvinvoinnin mittariston lopullinen muoto sitten mikä tahansa, tärkeintä on, että siinä lapsen kokemus ja ääni tulee kuulluksi. Lapsen hyvinvointitietoa kartoitetaan jo neuvolassa, päiväkodissa ja koulussa lapsen vanhemmilta, mutta kuinka usein itse lapselta kysytään, miten hän voi? Tämän kehittämistutkimuksen tavoite oli tuottaa asiantuntijoille työkalu, jonka avulla he saisivat lapsilta subjektiivista hyvinvointitietoa käyttöönsä lapsen hyvinvoinnin edistämiseksi sekä edistävän lasten hyvinvointikokemuksen ja äänen voimistumista yhteiskunnassa.

Lähteet

Painetut

Aaltonen, T. 2009. Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. 2.painos. Tampere: Vas-tapaino 2005.

Aarnos, E. 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 3.uudistettu ja täydennetty painos. Juva: WS Bookwell Oy.

Andrews, A-E. & Ben-Arieh, A. 1999. Measuring and monitoring children's wellbeing across the world. Social work. Vol 44:2, 105-115.

Allardt, E. 1993. Having, loving, being: an alternative to the Swedish model of welfare re-search. Teoksessa Nussbaum & Sen (toim.) The Quality of Life. Clarendon Press, Oxford.

Allardt, E. 1976. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Helsinki. Wsoy.

Eskola, J & Suoranta, J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 4.painos. Jyväskylä: Gum-merus kirjapaino Oy.

Fattore, T., Mason, J. & Watson. E. 2005. Children's conceptualization(s) of their well-being. Social Indicators research 2007. Vol 80, 5-29.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2004. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä: kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylä. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Konu, A. 2002. Oppilaiden hyvinvointi koulussa. Akateeminen väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis 887.

Kumpulainen, K., Mikkola, A., Rajala, A., Hilppö, J. & Lipponen, L. 2014. Positiivisen pedago-giikan jäljillä. Teoksessa L. Uusitalo-Malmivaara (toim.) Positiivisen psykologian voima. Jyväskylä: PS-kustannus.

Laine, V. & Vilkkö-Riihelä, A. 2004. Mielenmaailma 2. Kehityspsykologia. Helsinki: Sanoma Pro.

Lehtinen, E. & Kuusinen, J. 2001. Kasvatuspsykologia. Helsinki: WSOY.

Marjanen, P. & Laurea-ammattikorkeakoulu. 2016. Determining Holistic Child Well-being: Critical Reflections on Theory and Dominant Models. Springer.

Marjanen, P., Ornellas, A., & Mäntynen, L. 2017. Determining holistic child well-being: Critical reflections on theory and dominant models. *Child Indicators Research*, Vol 10:3, 633-647.

Mashford-Scott, A., Church, A. & Tayler, C. 2012. Seeking Children's Perspectives on their Wellbeing in Early Childhood Settings. *International Journal of Early childhood*. Vol 44:3, 231-247.

Minkkinen, J. 2015. Lapsen hyvinvointimalli. Lasten emotionaalinen hyvinvointi ja sosiaaliset suhteet alakoulussa. Tampere: Yliopistopaino.

Pernaa, J. 2013. Kehittämistutkimus opetuslalla. Juva: Bookwell Oy.

Poikolainen, J. 2014. Lasten positiivisen hyvinvoinnin tutkimus - metodologisia huomioita. *Nuorisotutkimus 2/2014*, 3-22.

Pollard, E. L., & Lee, P. D. 2003. Child well-being: A systematic review of the literature. *Social Indicators Research*, Vol 61:1, 59-78.

Riihelä, M. 2000. Leikkivät tutkijat. Helsinki: Edita.

Sinkkonen, I. Nuutila, E. & Törmä, S. 2009. Helppokäyttöisen verkkopalvelun suunnittelu. Tietosanoma Oy. Helsinki.

Toikko, T., & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta: näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. Tampere university press.15.

Vaarama M, Moisio M, Karvonen S (toim.) 2010 Suomalaisten hyvinvointi. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Yliopistopaino.

Domínguez-Serrano, M., & del Moral Espín, L. 2018. From relevant capabilities to relevant indicators: Defining an indicator system for children's well-being in Spain. *Child Indicators Research*, Vol 11:1, 1-25.

Domínguez-Serrano, M., del Moral-Espín, L., & Gálvez Muñoz, L. 2018. A well-being of their own: Children's perspectives of well-being from the capabilities approach.

Sähköiset

Aula, M., & Sauli, H. (toim.). 2011. Lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:3. Viitattu 13.12.2018 <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75502/tr3.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Ben-Arieh, Asher. 2006. Measuring and monitoring the well-being of young children around the world. Viitattu 11.3.2019 <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000147444>.

ETENE. 2010. Teknologia ja etiikka sosiaali- ja terveysalan hoidossa ja hoivassa. ETENE-julkaisuja 30. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 28.4.2019. <https://etene.fi/documents/1429646/1559062/ETENE-julkaisuja+30+Teknologia+ja+etiikka+sosiaali-+ja+terveysalan+hoidossa+ja+hoivassa.pdf/fb6eee4a-38e5-4c11-9254-74b138d1935a/ETENE-julkaisuja+30+Teknologia+ja+etiikka+sosiaali-+ja+terveysalan+hoidossa+ja+hoivassa.pdf.pdf>.

Lapsibarometri 2016. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2016:2. Viitattu 16.11.2018 http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2016/11/LA_lapsibarometri_2016.pdf

Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelma (LAPE). 2018. Viitattu 16.11.2018 <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/lapsi-ja-perhepalveluiden-muutosohjelma-lape->

Lapsen paras - yhdessä enemmän. Pääkaupunkiseudun lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman uusi hankesuunnitelma. 2017. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Socca. Viitattu 16.11.2018. https://www.socca.fi/files/5896/UUSI_Lapsen_paras_yhdessa_enemmän_hankesuunnitelma_24.10.2017.pdf

Marjanen P., Pirttikoski J., Valkonen V., Tiainen V., (2018). The Developing Process of the Digital Game Which Supports Well-being of Small Children. European Network of Living Labs. Viitattu 22.4.2019 <http://www.urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2018090414851>

Mäntymaa, M. & Tamminen, T. 1999. Varhainen vuorovaikutus ja lapsen psyykinen kehitys. Viitattu 4.2.2019 <https://www.terveyskirjasto.fi/xmedia/duo/duo91150.pdf>

Paananen, S. 2006. LAPSEN HYVINVOINTIA EDISTÄVÄ ARKI PÄIVÄHOIDOSSA. Viitattu 11.2.2019. Luettavissa: https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/18202/1/URN_NBN_fi_jyu-2006395.pdf

Salokoski, T. & Mustonen, A. 2007. Median vaikutukset lapsiin ja nuoriin. Katsaus tutkimuksiin sekä kansainvälisiin mediakasvatuksen ja säätelyn käytäntöihin. Mediakasvatusseuran julkaisuja 2/2017. Viitattu 20.5.2019 <https://mediakasvatus.com/publications/ISBN978-952-99964-2-1.pdf>

Socca 2017. Lapsen paras - yhdessä enemmän. Pääkaupunkiseudun lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman uusi hankesuunnitelma 2016-2018. Viitattu 20.5.2019

http://www.socca.fi/files/5896/UUSI_Lapsen_paras_yhdessa_enemman_hankesuunnitelma_24.10.2017.pdf

Sosiaali- ja terveysministeriö. Lape uudistus. Viitattu 20.1.2018 <http://stm.fi/hankkeet/lapsi-ja-perhepalvelut>.

Terveyden ja Hyvinvoinnin Laitos (THL)a. Viitattu 6.6.2017 <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi>

Terveyden ja Hyvinvoinnin Laitos (THL)b. Viitattu 17.11.2018 <https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/vaestotutkimukset/kouluterveyskysely>

Terveyden ja Hyvinvoinnin Laitos (THL). Sosiaalinen pääoma. Viitattu 11.2.2019 <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/sosiaalinen-paaoma>

Terveyden ja Hyvinvoinnin Laitos (THL). Viitattu 6.6.2017 <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi>

Unicef. Lapsen oikeuksien julistus. Viitattu 15.5.2019 <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/lapsen-oikeuksien-julistus/>

Verkko varia. 1.1 Psykkinen hyvinvointi. 2016. Viitattu: 4.2.2019 <http://www.verkkovaria.fi/taydentavat/psykologia/opiskelijalle/aloitus/teema-1-oma-psykkinen-hyvinvointi/>

Väänänen, R. 2013. Perheen rakenteen, dynamiikan ja arvojen merkitys lapsen psyykkiselle hyvinvoinnille. Viitattu 17.1.2018 http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-1271-8/urn_isbn_978-952-61-1271-8.pdf.

WHO (World health organization). 2006. Constitution of the world Health organization. Viitattu 30.3.2019. http://www.who.int/governance/eb/who_constitution_en.pdf

WHOQOL Group (1997). Programme on mental health. Measuring quality of life. Viitattu 4.6.2017 http://www.who.int/mental_health/media/68.pdf

Kuvat

Kuva 1 Lapsen hyvinvointimalli Minkkinen (2015, 62)	12
Kuva 2 Kaavio kehittämistutkimuksesta (Pernaa 2013, 16)	23
Kuva 3 Prosessiaikataulu.....	26
Kuva 4 Työpajassa käytetyt persoonat	27
Kuva 5 Asiantuntijoille järjestetyn työpajassa tuotettua aineistoa ja havaintoja	29
Kuva 6 Persoona Siiri ja asiantuntijan kysymykset.....	30
Kuva 7 Persoona Noa ja asiantuntijan kysymykset.....	31
Kuva 8 Persoona Liisa ja asiantuntijan kysymykset	32
Kuva 10 Pelin hahmot	52
Kuva 11 Lapsen nukkumista selvittää pelitehtävä	52
Kuva 12 Pelihahmo omassa kodissaan, jonne lapsi saa pelin edetessä valita itselleen tärkeitä tavaroita.....	53

Taulukot

Taulukko 1 Lapsille esitetyt haastattelukysymykset.....	9
Taulukko 2 Alkuperäiset psyykkisen hyvinvoinnin kysymykset	36
Taulukko 3 Alkuperäiset ja lopulliset psyykkisen hyvinvoinnin kysymykset. Harmaalla pohjalla ne kysymykset, jotka ovat syntyneet tämän opinnäytetyön tuloksena	38
Taulukko 4 Alkuperäiset sosiaalisen hyvinvoinnin kysymykset	39
Taulukko 5 Alkuperäiset ja lopulliset sosiaalisen hyvinvoinnin kysymykset. Harmaalla taustalla ne kysymykset, jotka ovat syntyneet tämän opinnäytetyön tuloksena	41
Taulukko 6 Lapsille esitetyt materiaalsen hyvinvoinnin kysymykset.....	42
Taulukko 7 Alkuperäiset ja lopulliset materiaalsen hyvinvoinnin kysymykset. Harmaalla pohjalla ne kysymykset, jotka ovat syntyneet tämän opinnäytetyön tuloksena	44
Taulukko 8 Alkuperäiset fyysisen hyvinvoinnin kysymykset	44
Taulukko 9 Alkuperäiset ja lopulliset fyysisen hyvinvoinnin kysymykset. Harmaalla pohjalla ne kysymykset, jotka ovat syntyneet tämän opinnäytetyön tuloksena	46
Taulukko 10 Lopulliset mittariston kysymykset. Harmaalla pohjalla ne kysymykset, jotka ovat syntyneet tämän opinnäytetyön tuloksena	51

Liitteet

Liite 1: Haastattelukysymykset asiantuntijoille	66
Liite 2 Lapsen subjektiivisen hyvinvoinnin mittaristo	67

Liite 1: Haastattelukysymykset asiantuntijoille

1. Miten ja mistä saat tällä hetkellä lasten hyvinvoinnista tietoa?
2. Millaista tietoa työssäsi tarvitset lisää?
3. Mitä mieltä olet näistä lapsille esitetyistä haastattelukysymyksistä? (asiantutijat ovat saaneet lasten haastattelukysymykset kommentoitavaksi
 - a. Onko joku kysymys, joka pitäisi ottaa pois kysymyspatteristosta?
 - b. Tuleeko mieleen jokin kysymys, joka tästä puuttuu?
4. Millaisessa muodossa nämä kysymykset voisi lapsille esittää, jotta vastaukset tuottaisivat sinulle lisätietoa hyvinvoinnista?
5. Mitä lapsen subjektiivisen hyvinvoinnin mittaamisessa pitäisi mielestäsi erityisesti ottaa huomioon?
6. Onko jotain muuta, mitä haluaisit kommentoida tai sanoa?

Liite 2 Lapsen subjektiivisen hyvinvoinnin mittaristo

Alkuun kysymys tai tehtävä aiheesta hyvä elämä. Aihetta voidaan avata lapselle tarinan tai leikin avulla.
PSYYKKINEN HYVINVOINTI
1. Mikä tekee sinut iloiseksi?
2. Missä olet hyvä? Tarina avaamaan kysymystä, mitä kysymyksellä tarkoitetaan
3. Milloin sinulla on paha mieli?
4. Onko kukaan koskaan satuttanut sinua?
5. Kiusataanko sinua? Oletko nähnyt kiusaamista, miltä se on tuntunut?
6. Pääsetkö mukaan leikkeihin?
7. Mikä sinua pelottaa? Apukysymys: Mikä siinä pelottaa? Missä tilanteessa tai paikassa sinua pelottaa?
8. Millainen fiilis sinulla yleensä on? Onko enemmän hyviä ja iloisia vai huonoja ja surullisia päiviä?
SOSIAALINEN HYVINVOINTI
1. Kenen kanssa vietät aikaasi ja teet asioita? Apukysymyksenä: Kotona, päiväkodissa/koulussa?
2. Mitä teette yhdessä?
3. Minkä nimisiä kavereita sinulla on? Apukysymys: Keitä he ovat?
4. Kenelle voit jutella sun juttuja ja onko sulla joku, joka auttaa sua, kun tarvitset apua? Kuka?
5. Missä leikit?
6. Mitä teet päiväkodin jälkeen?
7. Millainen on sun viikonloppu, mitä silloin tapahtuu?
MATERIAALINEN HYVINVOINTI
1. Mikä on sinulle tärkeää?
2. Mitkä tavarat ovat sinulle tärkeitä?
3. Puuttuuko sinulta jokin tavara, jota tarvitset?
4. Millainen koti sinulla on? Apukysymyksenä: mitä huoneita siellä on?
FYYSINEN HYVINVOINTI
1. Miten nukuit yöllä? Hyvin? Huonosti? 😊 😞
2. Mitä tapahtuu ennen päiväkotiin menoa? Apukysymys: syötkö aamupalaa, pesetkö hampaat, puetko, leikitkö?
3. Mitä tapahtuu ennen nukkumaan menoa? Apukysymys: syötkö iltapalaa, pesetkö hampaat, luetaanko iltasatu, lauletaanko sinulle?
4. Harrastatko jotain? Mitä haluaisit harrastaa?
5. Leikitkö ulkona päiväkodin jälkeen? Entä viikonloppuna?
6. Miten liikut päiväkodin jälkeen? Entä viikonloppuna?
7. Millaista ruokaa teillä syödään kotona?
8. Syötkö paljon herkkuja?
9. Kuka sinusta huolehtii?
10. Saatko olla rauhassa ja levätä?
Lopuksi: Millainen on kiva päivä?